VERICA TRSTENJAK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2010. július 6.[1]

## I – Bevezetés

1. A jelen ügy a Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság (a továbbiakban: a kérdést előterjesztő bíróság) által az EK 234. cikk[2] alapján előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmen alapul, amelyben e bíróság számos kérdést terjesztett elő a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv[3] értelmezésére vonatkozóan.

2. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a VB Pénzügyi Lízing Zrt. (a továbbiakban: az alapügy felperese) és Schneider Ferenc (a továbbiakban: az alapügy alperese) között, kölcsön visszafizetése tárgyában folyamatban lévő jogvita keretében terjesztették elő. A kérelem többek között azt a kérdést veti fel, hogy milyen szerep illeti meg a Bíróságot a fogyasztók jogait érintő védelem szintje az Európai Unió valamennyi tagállamában való – a 93/13 irányelv által előírt – egységes alkalmazásának a biztosításában. E kérdésre a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlata – és különösen a C-243/08. sz. Pannon-ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet[4] – alapján kell választ adni.

## II – Jogi háttér

### A – *A közösségi jog*

#### 1. A Bíróság alapokmánya

3. A Bíróság alapokmányáról szóló jegyzőkönyv 23. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Az EU-Szerződés 35. cikkének (1) bekezdésében, az EK-Szerződés 234. cikkében, illetve

1 – Eredeti nyelv: német.

2 – Az előzetes döntéshozatali eljárást a Lisszabonban, 2007. december 13-án aláírt, az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló Lisszaboni Szerződés (HL C 306., 1. o.) értelmében jelenleg az Európai Unió működéséről szóló szerződés 267. cikke szabályozza.

3 – HL L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.

4 – A C-243/08. sz. Pannon-ügyben 2009. június 4-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-4713. o.).

az EAK-Szerződés 150. cikkében említett esetekben egy tagállam bíróságának az eljárás felfüggesztéséről és az ügynek a Bíróság elé utalásáról szóló határozatát az érintett bíróság közli a Bírósággal. Ezt a határozatot azután a Bíróság hivatalvezetője továbbítja a feleknek, a tagállamoknak és a Bizottságnak, továbbá a Tanácsnak vagy az Európai Központi Banknak, ha e két intézmény valamelyike hozta azt a jogi aktust, amelynek érvényessége vagy értelmezése a jogvita tárgyát képezi, illetve az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, ha e két intézmény közösen hozta meg azt a jogi aktust, amelynek érvényessége vagy értelmezése a jogvita tárgyát képezi.

E határozat közlésétől számított két hónapon belül a feleknek, a tagállamoknak, a Bizottságnak, továbbá adott esetben az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Központi Banknak jogában áll a Bírósághoz beadványokat vagy írásbeli észrevételeket benyújtani.

Az EK-Szerződés 234. cikkében említett esetekben a tagállam bíróságának határozatát a Bíróság hivatalvezetője ezenkívül továbbítja az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás azon részes államainak, amelyek nem tagállamok, valamint a megállapodásban említett EFTA Felügyeleti Hatóságnak, amelyek a közléstől számított két hónapon belül beadványokat és írásbeli észrevételeket nyújthatnak be a Bírósághoz, amennyiben a határozat a megállapodás alkalmazási területeinek valamelyikét érinti. […]”

4. Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépésével a Bíróság alapokmányának 23. cikke is módosult[5]. E módosításokkal azonban csak a jelenleg az EUMSZ 267. cikkében szabályozott előzetes döntéshozatali eljárást érintő bizonyos pontosításokra került sor.

2. A 93/13 irányelv

5. A 93/13 irányelv célja 1. cikkének (1) bekezdése értelmében az, hogy közelítse a tagállamoknak az eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit.

6. Az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése a következőket írja elő:

„Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.”

5 – HL C 115., 210. o.

7. Az irányelv 6. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket."

8. Az irányelv 7. cikkének (1) bekezdése a következőket írja elő:

„A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását."

B – *A nemzeti jog*

9. Az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kitűnik, hogy a magyar törvényalkotó a 93/13 irányelvet több lépcsőben ültette át. A jelenleg hatályos rendelkezéseket a 2006. évi III. törvény módosításai alakították ki, és ennek az eredménye – többek között – a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 205/A. §-ának, 205/B. §-ának és a 209–209/B. §-ának rendelkezései.

10. A Ptk. 205/A. §-ának (1) bekezdése értelmében általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

11. A Ptk. 205/A. §-ának (2) bekezdése alapján az általános szerződési feltételt használó felet terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták. Ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni abban az esetben is, ha a felek között vitás, hogy a fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták-e.

12. A Ptk. 205/A. §-ának (3) bekezdése alapján az általános szerződési feltételnek minősítés szempontjából közömbös a szerződési feltételek terjedelme, formája, rögzítésének módja, és az a körülmény, hogy a feltételek a szerződési okiratba szerkesztve vagy attól elválasztva jelennek meg.

13. A Ptk. 205/B. §-ának (1) bekezdése értelmében az általános szerződési feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél

annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta.

14. A Ptk. 205/B. §-ának (2) bekezdése alapján külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely a szokásos szerződési gyakorlattól, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen vagy valamely korábban a felek között alkalmazott kikötéstől eltér. Ilyen feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél – a külön, figyelemfelhívó tájékoztatást követően – kifejezetten elfogadta.

15. A Ptk. 205/C. §-a értelmében, ha az általános szerződési feltétel és a szerződés más feltétele egymástól eltér, az utóbbi válik a szerződés részévé.

16. A Ptk. 209. §-ának (1) bekezdése értelmében tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg.

17. A Ptk. 209. §-ának (2) bekezdése alapján a feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.

18. A Ptk. 209. §-ának (5) bekezdése alapján nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.

19. A Ptk. 209/A. §-ának (1) bekezdése értelmében az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló tisztességtelen kikötést a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja.

20. A Ptk. 209/A. §-ának (2) bekezdése alapján fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, továbbá a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen kikötés semmis. A semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.

21. Az előzetes döntéshozatali eljárásra tekintettel a magyar törvényalkotó a 2003. évi XXX. törvénnyel módosította a Polgári

Perrendtartást. Ennek eredményeként annak 155/A. §-ának (2) bekezdése alapján a magyar bírók az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező végzésüket az Európai Unió Bírósága számára való kézbesítéssel egyidejűleg tájékoztatásul az igazságügyért felelős miniszter részére is kötelesek megküldeni.

## III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

22. Az alapeljárás tárgya egy olyan kölcsön visszafizetését érintő jogvita, amellyel az alapeljárás alperese egy gépkocsi vásárlását kívánta finanszírozni. A felperes a kölcsönszerződést gazdasági tevékenységének körén belül kötötte, az alperes pedig 2006. április 14-én fogyasztóként tette ugyanezt. Mivel az alperes a kölcsönszerződésben vállalt díjfizetési kötelezettségének már nem tett eleget, a felperes a szerződést felmondta, és felhívta az alperest a díjhátralékának megfizetésére.

23. Az alapügy felperese fizetési meghagyás kibocsátását kezdeményezte, a kérelmet azonban nem az alperes állandó lakóhelyéhez igazodó általános illetékességgel rendelkező Ráckevei Városi Bírósághoz nyújtotta be. Ehelyett olyan szerződéses rendelkezésre hivatkozott, amely a kérdést előterjesztő bíróság kizárólagos illetékességét köti ki a szerződésből eredő jogviták eldöntésére. A felperes székhelye nem a kérdést előterjesztő bíróság illetékességi területén van, ugyanakkor az földrajzilag és közlekedésileg is közel esik az említett bírósághoz.

24. A bíróság a fizetési meghagyást kibocsátotta, amellyel szemben az alperes ellentmondással élt, vitatva a felperes követelését. Ugyanakkor az alperes érdemi védekezést nem terjesztett elő, így az ellentmondásban nem szerepel az sem, hogy mennyiben, és milyen okból tartja a felperes követelését megalapozatlannak.

25. A kérdést előterjesztő bíróság a tárgyalás kitűzése előtt észlelte, hogy az alperes lakóhelye nem az ő illetékességi területén van, hanem a felperes székhelyéhez közel eső bírósághoz nyújtották be a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet, az általános szerződési feltételekre hivatkozva, mely kikötéssel kapcsolatban a bíróságnak kételyei merültek fel.

26. Az említett bíróság mindezek alapján az eljárást felfüggesztette, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) Az Európai Unióról szóló szerződéshez, az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez és az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződéshez csatolt Jegyzőkönyv a Bíróság alapokmányáról 23. cikk (1) bekezdése alapján kizárt annak lehetősége, hogy a nemzeti bíró az előzetes döntéshozatali eljárásról annak kezdeményezésével egyidejűleg hivatalból tájékoztassa a saját tagállamának igazságügyért felelős miniszterét is?

2) Az Európai Közösségek Bíróságának az EK 234. cikkben biztosított hatásköre kiterjed a Tanács 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv 3. cikk (1) bekezdésében szabályozott »tisztességtelen feltétel« fogalmának, valamint a Mellékletben felsorolt feltételeknek az értelmezésére?

3) Amennyiben az első kérdésre igen a válasz, úgy az ilyen értelmezés iránti előzetes döntéshozatali kérelem – a fogyasztói jogoknak a 93/13/EGK irányelvben biztosított szintjének minden tagállamra kiterjedő egységes érvényesülése érdekében – irányulhat arra, hogy a nemzeti bíró milyen szempontokat vegyen vagy vehet figyelembe az irányelvben rögzített általános szempontoknak valamely egyedi feltételre történő alkalmazása esetén?

4) Amennyiben a nemzeti bíró a peres felek erre irányuló kérelme hiányában, hivatalból észleli egy szerződési feltétel esetleges tisztességtelenségét, az ennek megítéléséhez szükséges ténybeli és jogi elemek kiderítése érdekében folytathat hivatalból bizonyítást abban az esetben, ha a nemzeti eljárásjogi szabályok alapján bizonyítást csak a felek kérelmére foganatosíthat?”

## IV – A Bíróság előtti eljárás

27. A 2008. március 27-i keltezésű előzetes döntéshozatalra utaló végzés 2008. április 7-én érkezett a Bíróság Hivatalához. A végzés három eredetileg előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést foglal magában.

28. A kérdést előterjesztő bíróság 2008. szeptember 15-i végzésével, amely 2008. szeptember 22-én érkezett a Bíróságra, előzetes döntéshozatalra utaló végzését kiegészítette egy negyedik kérdéssel. 2009. január 29-i végzésével azonban e kérdést visszavonta.

29. A kérdést előterjesztő bíróság 2009. július 2-i végzésével, amely 2009. július 3-án érkezett a Bíróságra, közölte, hogy a Pannon GSM

ügyben hozott ítéletre tekintettel az eredetileg feltett, a 2008. március 27-i végzésében előterjesztett 1. és 2. kérdéseinek a megválaszolását már nem tartja szükségesnek, és e kérdéseket nem tartja fenn. Ezzel szemben az ügyben eljáró bíróság változatlanul kéri továbbra is az eredeti 3. kérdés megválaszolását. E kérelmet három további kérdéssel egészítette ki.

30. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések végleges változatát a fentiekben ismertettem.

31. A Magyar Köztársaság, Írország, a Holland Királyság és az Egyesült Királyság Kormányai a Bíróság alapokmányának 23. cikkében meghatározott határidőn belül írásbeli észrevételeket terjesztettek elő.

32. Mivel egyik fél sem nyújtott be tárgyalás tartása iránti kérelmet, a Bíróság 2010. március 9-i általános értekezletét követően sor kerülhetett a jelen főtanácsnoki indítvány kidolgozására.

**V – A felek fő érvei**

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

33. A magyar kormány arra hivatkozik, hogy a vita tárgyát képező nemzeti eljárási rendelkezések csak akkor okoznának problémát, ha az EK 234. cikkben szabályozott előzetes döntéshozatali eljárást akadályoznák.

34. E kormány azt a körülményt hangsúlyozza, hogy mivel a magyar bíróságok által kezdeményezett előzetes döntéshozatali kérelmek közvetlenül érinthetik a magyar jogszabályok alkalmazását és közösségi jogi megítélését, a magyar kormánynak kiemelt jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy minden előzetes döntéshozatal iránti kérelemről és azok tárgyáról minél előbb értesüljön. Ugyan maga a közösségi jog az előzetes döntéshozatali eljárás általános szabályai körében erre vonatkozóan nem tartalmaz rendelkezést, a közösségi jogból nem is vezethető le, hogy a tagállamok számára tiltott lenne egy olyan mechanizmus előírása, amely lehetővé teszi, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozatokról a tagállam a lehető leghamarabb értesüljön amellett, hogy a számára e határozatot a Bíróság Hivatala egyébként is megküldi.

35. A magyar kormány ebből arra következtet, hogy a közösségi joggal nem ellentétes,

ha a tagállam a többi érdekelt félnél hamarabb értesül az előzetes döntéshozatal iránti kérelmekről.

36. A Bizottság arra hivatkozik, hogy a Bíróság alapokmányának 23. cikke nem tiltja az érintett nemzeti bíróság számára, hogy előzetes döntéshozatalra utaló határozatát más hatósággal is – adott esetben az igazságügyért felelős minisztériummal – közölje. Ilyen tilalom azon előírásból sem következik, amelynek alapján a Bíróság továbbítja a nemzeti bíróság határozatát az érintett tagállamoknak.

37. Az EK 234. cikk szerinti előzetes döntéshozatali eljárást megindító előzetes döntéshozatalra utaló határozatnak az igazságügyi minisztérium részére történő továbbítása a közösségi jogból eredő jogok gyakorlását nem teszi gyakorlatilag lehetetlenné, sem pedig aránytalanul nehézzé. Az előzetes döntéshozatali eljárás keretében nincs olyan jogi elv, amely az eljárás által esetlegesen érintetteknek a bírósági eljárásról vagy annak egy szakaszáról való értesítését tiltaná.

38. A Bizottság azon az álláspontón van, hogy a nemzeti bíróság befolyásolásának az esetleges veszélye csak akkor merülne fel, ha a nemzeti bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét csak a nemzeti hatóságok értesítését követően terjeszthetné elő. Az alapügyben azonban a nemzeti jog által előírt kötelezettséghez nem kapcsolódik a közösségi joggal ellentétes olyan elem, amely alkalmas lenne arra, hogy a nemzeti bíróság határozatát befolyásolja, így az előzetes döntéshozatali eljárás megindításához való jog nem sérül.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésről*

39. A magyar kormány felvilágosítása szerint ahhoz, hogy a szerződéses kikötés tisztességtelennek való minősítéséhez a szerződés tárgyát és a megkötését érintő valamennyi különleges feltételt figyelembe kell venni. A nemzeti bíróságnak meg kell vizsgálnia a jogvita tárgyát képező szerződéses kikötést, és meg kell állapítania, hogy annak vannak-e olyan jellemzői, amelyek a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében vett tisztességtelen feltételt megalapozzák.

40. A Bizottság álláspontja szerint a bíróságot megillető értelmezési jogkör a „tisztességtelen feltételnek" a 93/13 irányelvben foglalt fogalmára is kiterjed. A Bíróságnak egyébként nincs hatásköre annak megállapítására, hogy a konkrét ügyben egy meghatározott szerződéses kikötés tisztességtelen feltételnek tekintendő-e, mivel ez az értékelési jogkör az alapügyben eljáró nemzeti bíróságot illeti meg.

C – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésről*

41. A magyar kormány álláspontja szerint a Bíróság hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a tisztességtelen feltétel fogalmának értelmezése útján, valamint a 93/13 irányelv mellékletében meghatározott feltételek alapján a nemzeti bíróság számára meghatározott értelmezési szempontokat adjon az adott szerződéses kikötés tisztességtelen jellegének az értelmezéséhez.

42. A Bizottság azt a körülményt, hogy a Bíróság a nemzeti bírósági fórumok számára iránymutatást ad a közösségi jog alkalmazása során figyelembe veendő szempontok tekintetében, a közösségi jogi rendelkezések értelmezésének természetes részeként értékeli. Ennek megfelelően e hatáskör a Bíróságot a 93/13 irányelv alkalmazása kapcsán felmerült kérdések tekintetében is megilleti.

D – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésről*

43. Az ír kormány álláspontja szerint, ha a Bíróság a Pannon-ügyben hozott ítéletben feltétlen kötelezettségként kívánta volna előírni a nemzeti bíróságok számára, hogy azok hivatalból vizsgálják a szerződési feltételeknek a tisztességtelen voltát, akkor evégett feltétlen megfogalmazást alkalmazott volna. A Bíróság azonban kifejtette, hogy a Pannon-ügyben hozott ítélet 32. és 35. pontjában foglalt, a nemzeti bíróságokat terhelő kötelezettség akkor lép fel, ha „rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek". Az ír kormány ezért úgy véli, hogy a Bíróság a Pannon-ügyben hozott ítéletében egyensúlyt alakított ki a fogyasztók védelméhez fűződő érdekek és a tagállami jogrendek működésének alapjául szolgáló alapvető elvek között.

44. Az ír kormány véleménye szerint az ezen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre adandó igenlő válasz arra kötelezné a nemzeti bíróságokat, hogy hivatalból állapítsák meg az annak meghatározásához szükséges ténybeli és jogi elemeket, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen-e. Ez a megközelítés arra kötelezné a nemzeti bíróságokat, hogy akkor is tényfelderítőként járjanak el, ha ezt a nemzeti eljárásjogi szabályok tiltják számukra. Az ír kormány egyébként e tekintetben arra hivatkozik, hogy a Pannon-ügyben hozott ítélet tiszteletben tartja a nemzeti polgári bíróságoknak a magánszemélyek közötti perekben betöltött „passzív szerepét".

45. A magyar kormány érvelése szerint a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése esetében kógens közrendi jellegű rendelkezésről van szó. Ebből következően a nemzeti bíróságoknak a fogyasztói szerződések tisztességtelen feltételeinek vizsgálatára – az egyenértékűség közösségi jogi elvének megfelelően – ugyanazon eljárásjogi szabályokat kell alkalmaznia, mint amelyek a nemzeti jog szerinti közrendi szabályok esetében érvényesülnek. Amennyiben a nemzeti jog közrendi jellegű szabályok érvényesülése kapcsán rendelkezik a hivatalbóli bizonyítás lehetőségéről

vagy kötelezettségéről, úgy a hivatalbóli bizonyításnak a fogyasztói szerződés tisztességtelen kikötésének vizsgálatára is ki kell terjednie.

46. A 93/13 irányelvből nem következik, hogy a nemzeti bíróságoknak olyan kötelezettsége állna fenn, mely szerint minden olyan esetben hivatalból fel kell deríteniük a tényállást, azaz hivatalbóli bizonyítást kell lefolytatniuk, amikor a szerződési feltétel tisztességtelensége felmerül. A tagállami eljárásjogi autonómia alapelvével összhangban a hivatalbóli bizonyítási kötelezettség körét a nemzeti jogi rendelkezések jelölik ki.

47. Ezenfelül, amennyiben a nemzeti jog hivatalbóli bizonyításról rendelkezik a szerződési jog körében, úgy ennek a 93/13 irányelv szerinti tisztességtelenség esetén is érvényesülnie kell. Amennyiben azonban a nemzeti jog a felek rendelkezési jogát állítja előtérbe, és ezért a bíróság bizonyítást csak a felek kérelmére rendelhet el, úgy e nemzeti jogi rendelkezés az irányelv szerinti tisztességtelenség vizsgálata során is irányadó. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a szerződéses kikötés értékelése további bizonyítást igényel, tájékoztatnia kell a feleket a bizonyításra szoruló tényekről annak érdekében, hogy azok indítványaikat megfelelő módon megtehessék.

48. A holland kormány arra hivatkozik, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdés tárgya az az eset, amikor az alperes a bíróság előtt nem jelenik meg, és a nemzeti bíróság mulasztási ítéletben határoz. E kormány úgy véli, hogy a mulasztási ítéletek esetében a bíróság arra kötelezése, hogy minden egyes ügyben hivatalból vizsgálja a szerződéses kikötések esetleges tisztességtelen jellegét, aránytalan terhet jelentene a bíróságra és a nemzeti igazságszolgáltatásra. Ennek érdekében fel kellene lépnie a bíróságnak a szerződési feltételekhez való jutás érdekében, és hivatalból kellene vizsgálnia a szerződés egészét – az általános szerződési feltételeket is ideértve – még akkor is, ha a fogyasztó teljes mértékben passzív marad. Mindemellett lehetőséget kellene biztosítani a másik fél számára is ahhoz, hogy előadja védekezési jogalapjait a kikötés és a szerződés egészének esetleges semmissé nyilvánításával szemben.

49. Az a tény, hogy a nemzeti eljárási jog korlátozza a nemzeti bíróság azon lehetőségét, hogy hivatalból folytasson le bizonyítást, nem jelenti azt, hogy nem folytatható le ilyen bizonyítás. Abban az esetben, ha valamilyen tisztességtelen feltétel szerepel a bírósági illetékességi kikötésben, az utóbbit a nemzeti bíróságnak vizsgálnia kell a fogyasztók jogainak hatékony védelme érdekében.

50. A nemzeti bíróságnak továbbá mindig hivatalból kell vizsgálnia, hogy a szerződésben szereplő bírósági illetékességi kikötés a 93/13 irányelv 6. cikke értelmében tisztességtelen feltétel-e, még a mulasztási ítéletek esetében

is. Az olyan bírósági illetékességi kikötés, amely a fogyasztó számára ellehetetleníti vagy megnehezíti a követelés vitatását, sérti a jogvédelemnek az irányelv által elérni kívánt hatékonyságát. A nemzeti bíróságnak tehát mindig hivatalból kell vizsgálnia a kérdéses szerződéses kikötést.

51. Az Egyesült Királyság Kormányának álláspontja szerint a Pannon-ügyben hozott ítélet 35. cikkének olyan értelmezése, mely szerint a nemzeti bíróságot általános vizsgálati kötelezettség terheli, olyan mélyreható hatásokat váltana ki, amelyek a nemzeti eljárási autonómia lényegét is érintenék. Azokban az esetekben, amelyekben a szerződés tisztességtelen jellegének megvizsgálásához szükséges jogi és ténybeli elemek gyakorlatban nem állnak a bíróság rendelkezésére, vagy amelyekben a fogyasztó kijelenti, hogy nem kíván a tisztességtelen feltételre hivatkozni, a nemzeti bíróság általános vizsgálati kötelezettsége ellentmondana a 93/13 irányelv által bevezetett jogvédelmi rendszernek.

52. Amennyiben valamelyik fél vagy a bíróság olyan tisztességtelen (vagy vélhetőleg tisztességtelen) szerződési feltételt tár fel, amely a nemzeti eljárásjogi szabályokkal együttesen visszatartaná a fogyasztót attól, hogy megtámadja az adott szerződés tartalmát, a nemzeti bíróság köteles – még azelőtt, hogy a visszatartó hatás bekövetkezne – mellőzni e szerződési feltétel alkalmazását, például oly módon, hogy hivatalból felveti e kérdést. Az általános vizsgálati kötelezettség következményei valószínűleg kedvezőtlenül hatnának a fogyasztók igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréséhez fűződő szélesebb érdekére, mivel növelnék a peres eljárás költségeit és a bírósági illetékeket, továbbá kizárnák a követelések végrehajtásának egyszerű, olcsó és könnyű módjait.

53. Az Egyesült Királyság Kormányának álláspontja szerint elképzelhetetlen, hogy a nemzeti bíróságok minden egyes meghatározott pénzösszeg iránti követelést úgy kezeljenek, mintha azok ellen ellentmondást nyújtottak volna be. Ez azzal járna, hogy bírót kellene kinevezni a követelések szerződéses dokumentumainak és ténybeli hátterének kivizsgálása érdekében. Ezen túlmenően a felek kötelesek lennének mind a szerződés szövegét, mind az ahhoz tartozó dokumentációt csatolni annak érdekében, hogy a nemzeti bíróság a szerződés megkötését kísérő összes ténybeli körülményt értékelhesse.

54. Amennyiben a Bíróság arra a megállapításra jut, hogy a nemzeti bíróságoknak minden intézkedést meg kell hozniuk annak biztosítása érdekében, hogy a szerződés tisztességtelen jellegének értékeléséhez szükséges jogi és ténybeli elemek rendelkezésre álljanak, ez sértheti az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló, 2006. december 12-i 1896/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet[6].

6 – HL L 399., 1. o.

55. A Bizottság álláspontja szerint arra a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt szabályozás arra a helyzetre vonatkozik, amelyben valamilyen szerződéses kikötés tisztességtelen, és erre a helyzetre nézve állapít meg jogkövetkezményt, mégpedig a kikötés kötelező ereje hiányának jogkövetkezményét. Ez az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés azonban nem olyan helyzetre vonatkozik, amelyben valamely szerződéses kikötés tisztességtelen, hanem arra a helyzetre, amikor a tagállami bíró csak gyanítja, de nem tudja megállapítani valamely szerződéses kikötés esetleges tisztességtelen jellegét. A 93/13 irányelv erre a helyzetre nem tartalmaz rendelkezést.

56. A Bíróság még nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy a nemzeti bíróság a szerződéses kikötés esetleges tisztességtelen jelleget hivatalból köteles-e vizsgálni, amikor az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek nem állnak a rendelkezésére. A közösségi jog valójában nem tartalmaz olyan előírást, amely alapján a nemzeti bíróság hivatalból beszerezhetné azon ténybeli és jogi elemeket, amelyek alapján valamely szerződéses kikötés tisztességtelen jellege esetleg megállapítást nyerhetne, amikor ezen elemek nem állnak a rendelkezésére.

57. A Bizottság álláspontja szerint a közösségi jog lényegében nyomozóbírói feladattal ruházná fel a nemzeti bíróságot, ha előírná számára, hogy hivatalból szerezzen be bizonyítékokat, amikor azt gyanítja, hogy valamely szerződéses kikötés esetleg tisztességtelen. Ilyen beavatkozás a tagállami eljárásjogokban további részletszabályokat tenne szükségessé. Szükség volna például annak szabályozására, hogy milyen esetekben, illetve a gyanú milyen fokán terheli a tagállami bíróságot az a kötelezettség, hogy bizonyítékokat szerezzen be. Szabályozni kellene továbbá, hogy milyen eljárásjogi eszközök állnak rendelkezésre a bizonyítékok beszerzéséhez. A tagállami bíróság e feladatkörének kialakítása továbbá feltehetőleg az igazságszolgáltatás infrastruktúrájának átalakítását is szükségessé tenné a tagállamokban.

58. Ugyanakkor a nemzeti bíróság a saját illetékességének vizsgálatakor a szerződéses kikötés tisztességtelen jellegét továbbra is hivatalból köteles vizsgálni, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek, és köteles a kikötés alkalmazásától eltekinteni, amennyiben a fogyasztó ezzel szemben nem támaszt kifogást.

## VI – A jogkérdésről

### A – *Bevezető megjegyzések*

59. A jelen ügy a Bíróság számára ismét alkalmat nyújt arra, hogy a fogyasztói szerződésekben foglalt, a 93/13 irányelv értelmében vett tisztességtelen feltételre vonatkozó

ítélkezési gyakorlatát továbbfejlessze. Előzetesen meg kell jegyezni, hogy ezúttal nem az ilyen szerződéses kikötések értékeléséről vagy tipikus jegyeinek a meghatározásáról van szó, hanem a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti bonyolult – a fogyasztóvédelem területén különösen szigorú munkamegosztás által jellemzett[7] – együttműködés bizonyos hatásköri és intézményi vonatkozásainak a tisztázásáról. Pontosítani kell mindenekelőtt, hogy mely hatáskörök illetik meg a nemzeti bíróságot, amelynek funkcionális értelemben vett közösségi bíróságként az a feladata, hogy a közösségi jogot a Bíróság által nyújtott értelmezési támpontok figyelembevételével az alapjogvitára alkalmazza.

60. Az első három előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés lényegében az EK 234. cikkben – a Lisszaboni módosító szerződés hatálybalépése óta jelenleg az EUMSZ 267. cikkben[8] – szabályozott előzetes döntéshozatali eljárásra vonatkozik, ideértve az eljárásnak a Bíróság alapokmányában foglalt eljárási rendelkezések általi részletesebb meghatározását, és e kérdések különös figyelmet szentelnek a szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozóan a 93/13 irányelvben előírt értékelésnek. Témája szerint e kérdésektől elhatárolandó az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdés, amely inkább a nemzeti bíróság hatásköreire vonatkozik. Az egyszerűbb követhetőség kedvéért az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket ebben a sorrendben vizsgálom.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésről*

1. Általános megjegyzések

61. Az uniós bíróságokra vonatkozó általános rendelkezéseket az EK-Szerződés és az Euratom Szerződés, valamint kisebb részben az EU-Szerződés tartalmazza. A mellékletet képező, a Bíróság alapokmányáról szóló jegyzőkönyv szintén keretszabályozást tartalmaz, amelyet az uniós bíróságoknak mindenkor a saját eljárási szabályzatukkal kell kitölteniük. A Bíróság alapokmánya, amelynek értelmezését a kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett

7 – Lásd a 244/80. sz., Foglia kontra Novello ügyben 1981. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1981., 3045. o.) 14. pontját. A Bíróság ebben az ítéletben megállapította, hogy az EK 234. cikk a közösségi jognak a valamennyi tagállamban való megfelelő alkalmazása és egységes értelmezése érdekében olyan együttműködésből indul ki, amely a belső jogi igazságszolgáltatás és a Bíróság közötti munkamegosztáson alapul. Ebben az értelemben lásd továbbá Everling, U.: *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften*, Baden-Baden 1986, 21. o., valamint Wägenbaur, B., *Kommentar zur Satzung und Verfahrensordnungen EuGH/EuG*, München 2008, a Bíróság alapokmányának 23. cikke, 2. pont, 27. o.

8 – A módosító szerződés hatálybalépése a jelen ügy jogi értékelése szempontjából semmilyen következménnyel nem jár. Tekintettel arra, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet 2009. december 1-jét megelőzően terjesztették elő, a továbbiakban a Nizzai Szerződésnek megfelelő számozás alkalmazandó.

első kérdésében kéri, az elsődleges jog részét képezi, amint az az EK 245. cikkből és az EK 311. cikkből következik. Az alapokmány rendelkezéseinek – és ezek között a 23. cikknek – értelmezésére vonatkozó hatáskört ezért a Bíróság közvetlenül az EK 234. cikk első bekezdésének a) pontjából levezetheti.[9]

2. A közösségi jogból következő korlátok

a) A Bíróság alapokmányának 23. cikke

62. Ami a magyar Polgári Perrendtartás 155/A. §-a (2) bekezdéséhez hasonló szabályozásnak az alapokmány 23. cikkével való összeegyeztethetőségét illeti, meg kell állapítani, hogy amint valamennyi közösségi jogi norma esetében, az alapokmány és a tagállami jog viszonya tekintetében az elsőbbség a közösségi jogot illeti meg, így az olyan nemzeti eljárási szabályozás, amely a nemzeti bíróságot arra kötelezi, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét a Bíróság részére való megküldéssel egyidejűleg tájékoztatás céljából az igazságügyi minisztériumnak is továbbítsa, csak akkor tekinthető a közösségi joggal összeegyeztethetőnek, ha abban nincsenek az alapokmány 23. cikkével vagy a közösségi jog egyéb rendelkezésével ellentétes előírások.

63. Magából az alapokmány 23. cikkéből az ilyen szabályozásra vonatkozó tilalom – legalábbis közvetlenül – nem következik. Sem e rendelkezés szövegével, sem pedig annak céljával, amely annak biztosításában áll, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozat megküldése útján a tagállamok kormányai és az egyéb érdekelt felek lehetőséget kapjanak az észrevételeik előterjesztésére,[10] nem ellentétes az előzetes döntéshozatalra utaló határozatnak az érintett tagállam kormánya részére történő közvetlen megküldése, mivel mindkét szabályozás – mindamellett, hogy nem teljesen azonosak – a tagállamok tájékoztatását szolgálja. Végső soron e szabályozások ugyanazt az eljárási funkciót töltik be.

64. Kérdéses ugyanakkor, hogy vannak-e más rendelkezések, amelyekkel e szabályozás ellentétes lehet.

9 – Ebben az értelemben lásd Lenaerts, K., Arts, A. és Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. kiadás, 188. o., 6-003. pont, 175. o., amely utal arra, hogy a Szerződésekhez csatolt mellékleteknek és jegyzőkönyveknek ugyanaz a joghatásuk, mint maguknak a Szerződéseknek.

10 – Lásd a C-42/07. sz. Liga Portuguesa de Futebol Profissional ügyben 2009. szeptember 8-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-7633. o.) 40. pontját. Ebben az ítéletben a Bíróság megállapította, hogy azok az információk, amelyeket az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban közölni kell a Bírósággal, nem csak arra szolgálnak, hogy a Bíróság a kérdést előterjesztő bíróság számára hasznos válaszokat adhasson, hanem arra is, hogy a tagállamok kormányai, valamint az egyéb érdekelt felek a Bíróság alapokmánya 23. cikkének megfelelően előterjeszthessék észrevételeiket.

b) Az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elve

65. E tekintetben először is emlékeztetni kell arra, hogy a tagállami eljárásjog főszabály szerint nem képezi harmonizáció tárgyát. E területre a Közösség általános jogalkotói hatásköre sem terjed ki. Ennek megfelelően a közösségi jog a nemzeti eljárásjog autonómiáját el is ismeri.[11] Ez alkalmazandó az EK 234. cikk szerinti előzetes döntéshozatali eljárás keretében is, ezért például kizárólag a nemzeti bíróság hatáskörébe tartozik, hogy a folyamatban lévő eljárását az adott esetben felfüggessze, és a Bírósághoz forduljon. Az EK 234. cikk a nemzeti bíróság számára biztosítja a hatáskört annak megítélésére, hogy szükséges-e a közösségi jogi kérdésre vonatkozó döntés. Ennek megfelelően az előzetes döntéshozatali eljárást a Bíróság folytatja, amíg a nemzeti bíróság az előterjesztését vissza nem vonja vagy hatályon kívül nem helyezi.[12] Azt, hogy a tagállami bíróság előzetes döntéshozatalra utaló határozatát meg lehet-e támadni, illetve mennyiben és milyen feltételek mellett lehet megtámadni, kizárólag a nemzeti jog dönti el.[13] Így tehát végül is a belső jogi eljárás valamennyi ténybeli és jogi vonatkozása a nemzeti bíróság hatáskörében marad. A nemzeti bíróságnak kell meghatározni, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozat megfelel-e a bírósági szervezetre és a bírósági eljárásra vonatkozó nemzeti jogi előírásoknak.[14]

66. Az Európai Unió írott perjogában és az ítélkezési gyakorlatban[15] csak néhány olyan sajátos előírás lelhető fel azt érintően, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet milyen feltételek mellett és milyen formában kell a Bírósághoz benyújtani.

67. A tagállami eljárási autonómia elve alóli fontos kivétel következik mindenekelőtt a közösségi jog általános elveiből, például a közösségi jogrend által biztosított szubjektív jogok végrehajtásához kapcsolódóan. A Bíróság így több alkalommal is megállapította, hogy közösségi szabályozás hiányában a jogalanyok közösségi jogból származó jogainak a védelmét biztosító eljárási szabályok minden egyes

11 – Lásd a C-2/08. sz. Fallimento Olimpiclub ügyben hozott ítélet (EBHT 2009., I-7501. o.) 24. pontját. A Bíróság az ítélkezési gyakorlatában olykor az „eljárási autonómia elve” kifejezést használja.

12 – Lásd a 127/73. sz. BRT I-ügyben 1974. január 30-án hozott ítélet (EBHT 1974., 51. o.) 7–9. pontját.

13 – Lásd a C-31/68. sz., Chanel kontra Cepeha ügyben 1970. június 16-án hozott végzést (EBHT 1970., 404. o.).

14 – Lásd a 65/81. sz. Reina-ügyben 1982. január 14-én hozott ítélet (EBHT 1982., 33. o.) 7. pontját, a C-10/92. sz. Balocchi-ügyben 1993. október 20-án hozott ítélet (EBHT 1993., I-5105. o.) 16. pontját, a C-39/94. sz., SFEI és társai ügyben 1996. július 11-én hozott ítélet (EBHT 1996., I-3547. o.) 248. pontját és a C-134/99. sz. Adria-Wien Pipeline és Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke ügyben 2001. november 8-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-8365. o.) 19. pontját.

15 – Lásd a fenti 10. lábjegyzetben hivatkozott Liga Portuguesa de Futebol Profissional ügyben hozott ítélet 40. pontját. Ebben az ítéletben a Bíróság az állandó ítélkezési gyakorlatára hivatkozott, amely szerint a nemzeti bíróságnak egyrészről meg kell határoznia az általa feltett kérdések ténybeli és jogszabályi hátterét, vagy legalábbis ki kell fejtenie azokat a ténybeli körülményeket, amelyeken e kérdések alapulnak. A nemzeti bíróságnak másrészről pontosan meg kell jelölnie azon okokat, amelyek arra indították, hogy felvesse a közösségi jog értelmezésének kérdését, és amelyek alapján szükségesnek tartotta a Bíróság elé terjeszteni a kérdéseit. Ezen összefüggésben elengedhetetlen, hogy a nemzeti bíróság minimális magyarázatot adjon az értelmezni kért közösségi rendelkezések kiválasztásának okaira, és e rendelkezések és az alapügyben alkalmazandó nemzeti jogszabály közötti kapcsolatra.

tagállam belső jogrendjébe tartoznak, azzal a feltétellel azonban, hogy azok nem lehetnek kedvezőtlenebbek a hasonló jellegű, csak a tagállami jogot érintő keresetekhez képest (az egyenértékűség elve), és nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve).[16]

68. A kérdést előterjesztő bíróság által az ezen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés alapjául szolgáló mérlegelést érintően előterjesztett okfejtés viszonylagos rövidsége miatt nem állapítható meg, hogy a magyar polgári perrendtartás 155/A. §-ának (2) bekezdésében foglalthoz hasonló szabályzás az alapokmány 23. cikkével mennyiben lehetne ellentétes. Az még inkább nem derül ki, hogy a vitatott szabályozás az előzetes döntéshozatali eljárásnak az egyéni jogok védelmét érintő funkcióját[17] mennyiben érinthetné. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a kérdést előterjesztő bíróság ezt nem zárja ki teljes mértékben. Tekintettel arra, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak a kérdésére hasznos választ kell adni,[18] a továbbiakban e szabályozásnak a fent említett elvekkel való összeegyeztethetőségét vizsgálom.

69. A magyar kormány tájékoztatása szerint[19] a vitatott rendelkezés esetében olyan eljárási szabályról van szó, amelyre nézve a kérdést előterjesztő bíróságot tájékoztatási kötelezettség terheli. E kormány a szabályt annak szükségességére alapítja, hogy a nemzeti bíróságok előzetes döntéshozatal iránti kérelmeiről a lehető leghamarabb értesülhessen, főként mivel e kérelmek közvetlenül érinthetik a magyar jogszabályokat és közösségi jognak az adott bíróság általi megítélését.

16 – Lásd ebben az értelemben a C-430/93. és C-431/93. sz., van Schijndel és van Veen egyesített ügyekben 1995. szeptember 15-én hozott ítélet (EBHT 1995, I-4705. o.) 17. pontját; a C-279/96–C-281/96. sz., Ansaldo Energia és társai egyesített ügyekben 1998. szeptember 15-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-5025. o.) 16. és 27. pontját; a C-326/96. sz. Levez-ügyben 1998. december 1-jén hozott ítélet (EBHT 1998., I-7835. o.) 18. pontját; a C-78/98. sz., Preston és társai ügyben 2000. május 16-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-3201. o.) 31. pontját; a C-472/99. sz. Clean Car Autoservice ügyben 2001. December 6-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-9687. o.) 28. pontját; a C-129/00. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 2003. december 9-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-14637. o.) 25. pontját; a C-392/04. és C-422/04. sz., Germany és Arcor egyesített ügyekben 2006. szeptember 19-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-8559. o.) 57. pontját; a C-168/05. sz. Mostaza Claro-ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-10421. o.) 24. pontját; a C-222/05–C/225/05. sz., van der Weerd és társai egyesített ügyekben 2007. június 7-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-4233. o.) 28. pontját és a C-40/08. sz. Asturcom-ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-9579. o.) 38. pontját.

17 – Itt ugyanis azt kell figyelembe venni, hogy a közösségi jognak a valamennyi tagállamban egységesen való alkalmazása biztosítására irányuló objektív funkción túl az előzetes döntéshozatali eljárásnak az egyéni jogok védelme szempontjából is jelentősége van. Azoknak a természetes vagy jogi személyeknek ugyanis, akiknek az EK 230. cikk negyedik bekezdése alapján a közösségi jogi aktusok elleni keresetek tekintetében csak korlátozott a kereshetőségi joguk, a tagállami bírósági eljárások keretein belül félként lehetőségük van arra, hogy a nemzeti bíróság előtt az őket érintő eljárás szempontjából meghatározó közösségi jogi aktusok érvénytelenségére hivatkozzanak, illetve arra, hogy az előzetes döntéshozatali eljáráson keresztül a Bíróságtól a közösségi jog számukra kedvező értelmezését igyekezzenek elérni (lásd erre vonatkozóan Schwarze, J., *EU-Kommentar* [Szerkesztette Jürgen Schwarze], 2. kiadás, Baden-Baden 2009, EK 234. cikk, 4. pont, 1810. o.).

18 – A Bíróság a 244/78. sz. Union Laitière Normande ügyben 1979. július 12-i ítéletének (EBHT 1979., 2663. o.) 5. pontjában tisztázta, hogy bár az EK 234. cikk a Bíróság számára nem teszi lehetővé, hogy értékelje az előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésének okait, a közösségi jog hasznos értelmezésének a szükségessége miatt megkövetelheti azon jogi keret ismertetését, amelybe a kért értelmezésnek illeszkednie kell. Lenaerts, K., Arts, A. és Maselis, I., hivatkozás a fenti 9. lábjegyzetben, 188. o.,. 6-021. pont álláspontja szerint a Bíróságot semmi nem akadályozza abban, hogy az alapeljárás tényállására vonatkozó információit és a nemzeti jog bizonyos vonatkozásait az alkalmazható közösségi jogi rendelkezések és a közösségi jogi elvek hasznos értelmezése céljából kiindulásként ismertesse.

19 – Lásd a magyar kormány beadványának 55. pontját.

A magyar kormány álláspontja szerint az érintett államnak jogi szempontból „kiemelt érdeke" fűződik a korai értesüléshez. Azon tényt figyelembe véve, hogy az alapokmány 23. cikke első bekezdésének az eljárási szabályzat 104. cikkének 1. §-ával összefüggésben értelmezett második mondata már előírja a Bíróság hivatalvezetőjének azt a kötelezettségét, hogy a nemzeti bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmét többek között a tagállamoknak – ezek között annak a tagállamnak, ahol a kérdést előterjesztő bíróság székhelye található – továbbítsa, a szóban forgó eljárási szabály objektíve vizsgálva kizárólag azt az előnyt hordozhatja magában, hogy az érintett tagállam kormánya időt nyer ahhoz, hogy az alapokmány 23. cikkének második bekezdése értelmében beadványokat és írásbeli észrevételeket készítsen elő a Bíróság előtti írásbeli eljárásban való esetleges részvétel esetére.

70. Bár nem utal semmi a hasonló tagállami eljárásban hasonló szabályozás alkalmazására, ami megnehezíti az egyenértékűség elve szerinti jogi vizsgálatot, álláspontom szerint már az is kérdéses, hogy az ilyen szabályozás – például az olyan közösségi jogi szubjektív jogok alanyának szemszögéből, aki e jogokat érvényesíteni kívánja – menynyiben minősülhet „kedvezőtlenebbnek". Az egyenértékűség követelményének vizsgálata keretében, nem pusztán formai szempontú megközelítés alkalmazása esetén logikusan felmerül az érintett nemzeti szabályozás konkrét hatásaira vonatkozó kérdés is.

71. A vitatott szabályozásnak a hatékony érvényesülés elvével való összeegyeztethetőségét illetően megállapítható, hogy a kérdéses szabályozás legalábbis alkalmatlan arra, hogy a Bíróság elé való terjesztést gyakorlatilag lehetetlenné tegye vagy aránytalanul megnehezítse, annál is inkább, mivel a hatása pusztán egy tájékoztatási kötelezettségben merül ki. A betartása ezért semmiképp sem értelmezendő a Bíróság elé terjesztés feltételének. A kérdéses előírás arról sem rendelkezik, hogy melyek a jogkövetkezményei a tájékoztatási kötelezettség esetleges megsértésének. Mivel e kötelezettség legalábbis a közösségi jogi szubjektív jogok alanyának szemszögéből semmilyen következménnyel nem jár, hanem csupán a nemzeti bíróság és a kormány viszonyát érinti, abból kell kiindulni, hogy az nem ellentétes a hatékony érvényesülés elvével.

72. Következésképpen a vitatott szabályozás összhangban áll az egyenértékűség és a hatékony érvényesülés elvével.

c) A Közösséggel való jóhiszemű együttműködésnek az EK 10. cikkben foglalt elve

73. Felmerül továbbá az EK 10. cikkben foglalt, a Közösséggel való jóhiszemű együttműködés elvének megsértése is. Ez az elv bizonyos együttműködési kötelezettséget alapoz meg a nemzeti bíróságok számára az Unióval szemben, e kötelezettség azonban főként jogsegélyre, valamint a Bírósággal folytatott bírósági párbeszédre vonatkozik.[20] Különösen alkalmazandó ez az előzetes döntéshozatal iránti eljárás keretében, amelyet a Bíróság a bírósági együttműködés eszközeként értelmez. Ezért a Bíróság ítélkezési gyakorlata elismeri, hogy az előzetes döntéshozatalra vonatkozó, az EK 234. cikk harmadik bekezdésében rögzített kötelezettségnek a tagállami legfelsőbb fokon eljáró bíróságok által való megsértése a közösségi jog megsértésének minősül.[21] A Bíróság elé terjesztésnek az objektíve szándékos elmulasztása sérti az EK 234. cikkel összefüggésben értelmezett EK 10. cikket, amely egyrészt a Bizottság és a többi tagállam által az EK 226. cikk[22], illetve az EUMSZ 258. cikk szerinti kötelezettségszegési eljárás útján, másrészt pedig a magánszemélyek által, az állam felelősségének megállapítása iránti közösségi jogi keresetre a nemzeti bírósági fórumok előtt való hivatkozással szankcionálható.[23]

74. Amennyiben nem áll fenn az előzetes döntéshozatalra utalás kötelezettsége, amely az alapügyben a kérdést előterjesztő bíróság ezzel ellenkező közlése hiányában feltételezhető, álláspontom szerint az EK 234. cikkel összefüggésben értelmezett EK 10. cikk megsértése csak akkor lehet esetleg elképzelhető, ha a nemzeti eljárásjog egyes előírásai a nemzeti bíróság döntésére olyan hatást gyakoroltak, amely e bíróságot az adott esetben visszatartja attól, hogy éljen azzal a jogával, hogy a Bíróság elé előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjeszthet. Ebben az esetben az említett rendelkezések megsértésének kellene tekinteni az ezáltal a Bíróság és a tagállami bíróságok közötti viszonyban bekövetkezett zavart, amely ráadásul a közösségi jog az

20 – Ebben az értelemben Kahl, W., in: *EUV/EGV-Kommentar* (szerkesztette Christian Calliess és Matthias Ruffert), 3. kiadás, München 2007, 10. cikk, 47. pont, 450. o.

21 – Lásd a C-224/01. sz. Köbler-ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletet (EBHT 2003., I-10239. o.).

22 – Lásd a fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet 33. és 34. pontját, amely ugyanakkor nem hivatkozik az EK 10. cikkre.

23 – Lásd a fenti 21. lábjegyzetben hivatkozott Köbler-ügyben hozott ítéletet. A kötelezettségszegés megállapítása iránti eljárásnak és az állam közösségi jogi felelősségének a lehetőségére vonatkozóan lásd Lenaerts, K., Art, D. és Maselis, I., hivatkozás a fenti 9. lábjegyzetben, 2-053. és azt követő pontok, 77. és azt követő oldalak.

Európai Unió valamennyi tagállamában való egységes értelmezésének a sérelmét okozná.[24]

75. A közösségi jog egységes értelmezéséhez és hatékony érvényesüléséhez ugyanis elengedhetetlen, hogy valamennyi tagállam alsóbb fokú bíróságai közvetlen kapcsolatba léphessenek a Bírósággal. Következésképpen ez az eszköz arra, hogy valamennyi nemzeti bíróságból közösségi jogi bíróság legyen. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a nemzeti bíróságot más nemzeti hatóságoktól vagy bírósági fórumoktól függetlenül bevonja a közösségi jogi párbeszédbe. Ezért kifejezetten egyet kell érteni a Poiares Maduro főtanácsnok által a C-210/06. sz. Cartesio-ügyre vonatkozó indítványában képviselt jogi állásponttal, amely szerint a közösségi jog valamennyi tagállam valamennyi bíróságának biztosítja azt a jogot, hogy előzetes döntéshozatal céljából kérdéseket terjesszen a Bíróság elé, és ezt a jogot a nemzeti jog nem korlátozhatja.[25].A Bíróság tehát jogosan határozott úgy már a Rheinmühlen-ügyben hozott ítéletében[26], hogy nem alkalmazható a nemzeti jog olyan előírása, amely ellentétes az EK 234. cikk végrehajtásával.

76. A vitatott nemzeti szabályozás azonban, amint fentebb már szerepel,[27] semmiképpen nem jelent a Bírósághoz való előzetes döntéshozatalra utalásra vonatkozó feltételt, hanem csupán a nemzeti bíróságot terhelő, az illetékes kormányszerv tájékoztatására vonatkozó kötelezettséget alapít. Az ilyen eljárásjogi szabályozás a nemzeti bíróságok azon döntését, hogy a Bírósághoz előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesszenek elő, nem rendeli alá a végrehajtó ág akaratának sem. Következésképpen nem állapítható meg olyasmi, ami alapján az említett eljárás betartására vonatkozó kötelezettség a nemzeti bíróságok előzetes döntéshozatalra való utalásra való készségét hátrányosan befolyásolhatná.

77. Mivel a nemzeti bíróságok azon jogát, hogy a Bírósághoz előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesszenek elő, a vitatott szabályozás nem korlátozza, az nem tekinthető a Közösséggel való jóhiszemű együttműködésnek az EK 10. cikkben foglalt elvét sértőnek.

24 – A Bíróság több alkalommal megállapította, hogy az EK 234. cikkel bevezetett rendszer annak érdekében, hogy biztosítsa a közösségi jog egységes értelmezését a tagállamokban, közvetlen együttműködést hoz létre a Bíróság és a nemzeti bíróságok között egy, a felek kezdeményezésétől független eljárás keretében (a C-2/06. sz. Kempter-ügyben 2008. február 12-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-411. o.] 41. pontja és a C-210/06. sz. Cartesio-ügyben 2008. december 16-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-9641. o.] 90. pontja). Amint a fenti 7. lábjegyzetben hivatkozott Everling, U., (16. o.) megállapítja, nyilvánvaló, hogy a hatóságok és a különböző tagállami bíróságok teljesen eltérő határozathozatali gyakorlatot követnének, ha a közösségi jog egységes értelmezése nem lenne biztosítva. Ez a feladat a Bíróságot illeti meg az előzetes döntéshozatali eljárásban. A Bíróság a kezdetektől hangsúlyozta, hogy a közösségi jog egységes értelmezése és alkalmazása a közösségi jog alapelvei közé tartozik, és ezt semmilyen nemzeti rendelkezés nem teheti kétségessé. A Bíróság e tekintetben a Rheinmühlen-ügyben hozott ítéletre hivatkozik.

25 – Lásd Poiares Maduro főtanácsnok a C-201/06. sz. Cartesio-ügyben 2008. május 22-én ismertetett indítványának (EBHT 2008., I-9641. o.) 21. pontját. Lásd szintén Classen, C. D., *Europarecht* (szerkesztette Reiner Schulze és Manfred Zuleeg), 76. pont, 204. o., amely szerint az előzetes döntéshozatalra utalás jogát a nemzeti perjog nem korlátozhatja.

26 – Lásd a 166/73. sz. Rheinmühlen-ügyben 1974. január 16-án hozott ítélet (EBHT 1974., 33. o.) 2. és 3. pontját, valamint a fenti 16. lábjegyzetben ismertetett van Schijndel und van Veen ügyben hozott ítélet 18. pontját.

27 – Lásd a jelen indítvány 71. pontját.

d) A perbeli fegyveregyenlőség elve

78. A vitatotthoz hasonló nemzeti szabályozás továbbá a fegyveregyenlőség elvével való összeegyeztethetősége tekintetében is vizsgálható, főként mivel a magyar kormány a nemzeti bíróságok által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmekről való korai értesülése alapján perbeli szempontból az eljárásban érdekelt többi érdekelthez képest kedvezőbb helyzetbe kerül azáltal, hogy több idő áll a rendelkezésére ahhoz, hogy az alapokmány 23. cikkének második bekezdése értelmében beadványokat vagy írásbeli észrevételeket készítsen.

79. A perbeli fegyveregyenlőség elvét a Bíróság ítélkezési gyakorlata eljárási garanciának tekinti.[28] Dogmatikai értelemben az elv a tisztességes eljárás általános elvéből származik,[29] amely az uniós bíróságokat kötelezi, és amely a jogállamiság elvének és az egyenlőség általános elvének a kifejeződése. A perbeli fegyveregyenlőség elve biztosítja a felek perbeli jogi helyzetének a formális egyenlőségét, valamint a bíró által megvalósítandó – a perbeli esélyegyenlőség értelmében vett – materiális egyenértékűségét. Ez az eljárási elv a felek számára elsősorban azt a jogot biztosítja, hogy mindent előadhassanak, ami a bírósági döntés szempontjából jelentős, és az ellenérdekelt féllel szembeni védekezéshez szükséges valamennyi perbeli jogalapjukra önállóan hivatkozhassanak.

80. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy ez az elv szorosan kapcsolódik a *kontradiktórius eljárás* elvéhez.[30] Ennek az elvnek az alapját a felek ellenkező érdekei képezik, amelyek a jogok és kötelezettségek tekintetében egyensúlyt, valamint a perben egyenlő eljárási lehetőségeket követelnek meg. Az olyan kontradiktórius eljárásokat, mint a kötelezettségszegés megállapítása iránti eljárás, a megsemmisítés iránti eljárás vagy az intézményi mulasztás megállapítása iránti eljárás, az jellemzi, hogy a felperes benyújt egy közösségi jogra alapított keresetet, amely olyan alperes ellen irányul, aki a keresettel szemben védekezik. A felperes és az alperes a jogvita felei. A nem kontradiktórius eljárások ezzel szemben objektív jogvédelmi és ellenőrző funkciót töltenek be. Ezekben az eljárásokban nincsenek felek, hanem csak *érdekeltek*.[31] A nem kontradiktórius eljárásokra fontos példa az EK 234. cikk szerinti előzetes döntéshozatali eljárás, amelynek

28 – Lásd a Bíróság C-13/99. sz., TEAM kontra Bizottság ügyben 2000. június 15-én hozott ítéletének (EBHT 2000., I-4671. o.) 35. és azt követő pontjait, valamint a C-64/98. P. sz. Petrides-ügyben 1999. szeptember 9-én hozott ítéletének (EBHT 1999., I-5187. o.) 31. pontját. Lásd az Elsőfokú Bíróság T-36/91. sz., ICI kontra Bizottság ügyben 1995. június 29-én hozott ítéletének (EBHT 1995., II-1847. o.) 93. pontját.

29 – Ebben az értelemben lásd Sachs, B., *Die Ex-Officio-Prüfung durch die Gemeinschaftsgerichte*, Tübingen 2008, 208. o. A tisztességes eljárás elvének az uniós bíróságokra vonatkozó kötelező erejét a Bíróság elsőként a C-185/95. P. sz., Baustahlgewerbe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítéletének (EBHT 1998., I-8417. o.) 21. pontjában mondta ki.

30 – Lásd Sachs, B., hivatkozás a fenti 29. lábjegyzetben és a fenti 28. lábjegyzetben hivatkozott Petrides-ügyben hozott ítélet 31. pontját.

31 – Lásd Koenig, C., Pechstein, M. és Sander, C., *EU-/EG-Prozessrecht*, 2. kiadás, Tübingen 2002, 123. pont, 65. o.

célja a közösségi jog egységes alkalmazása.[32] A fent említett közvetlen keresetektől és az EK 300. cikk (6) bekezdése, illetve az EUMSZ 218. cikk (11) bekezdése szerinti vélemény iránti eljárástól eltérően azonban nem önálló eljárásról van szó, hanem a tagállami bíróság előtt folyamatban lévő jogvita keretében folytatott *közbenső eljárásról*. Az említett eljárásban csak egyes, az alapjogvita elbírálása szempontjából jelentős közösségi jogi értelmezési vagy érvényességi kérdéseket kell eldönteni. Azok az érvek, amelyeket a tagállamok az eljárásban érdekeltekként a beadványaikban vagy az írásbeli észrevételeikben az írásbeli szakaszban a Bíróság elé terjesztenek, ezért nem tekinthetők felek előterjesztéseinek. Amint a Bíróság helyesen megállapítja, ezek az érvek e tekintetben egy *amicus curiae* jogi érveléséhez hasonlíthatók, mivel kizárólag csak arra szolgálnak, hogy a Bíróságot a döntéshozatalában segítsék.[33]

81. A jelen magyarázat lehetővé teszi az alapokmány 23. cikke második bekezdésének a jobb megértését. A két hónapos határidő megállapítása ezek szerint nem annyira a fegyveregyenlőség biztosítását, mint inkább a hatékony jogvédelem érdekét szolgálja. Egyrészt biztosítani kell azt, hogy az eljárásban érdekelteknek arányosan hosszú idő álljon a rendelkezésére a beadványaik elkészítésére és benyújtására. Másrészt e határidő célja az eljárás gördülékenységének a biztosítása.

82. Mindezek alapján a perbeli fegyveregyenlőség elve a jelen esetre nem alkalmazható. Ezért az eljárásban érdekeltek közül egyik sem hivatkozhat arra, hogy csak azért van kedvezőtlenebb perbeli helyzetben, mint a

32 – Ebben az értelemben lásd Koenig, C., Pechstein, M. és Sander, C., hivatkozás a fenti 31. lábjegyzetben, 65. o., Wägenbaur, B., hivatkozás a fenti 7. lábjegyzetben, a Bíróság alapokmányának 23. cikke, 2. pont, 27. o., valamint Everling, U., hivatkozás a fenti 7. lábjegyzetben, 56. o. A Bíróság az ítélkezési gyakorlatában az előzetes döntéshozatali eljárást nem peres eljárásnak tekinti, amely jellege szerint a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő jogvitán belüli közbenső vita, mely a felek kezdeményezésétől független, mivel a feleknek csak arra van lehetőségük, hogy a Bíróság által megjelölt jogi keretek között nyilatkozzanak (lásd a Bíróság elnöke C-186/01. sz. Dory-ügyben 2001. október 24-én hozott végzésének [EBHT 2001., I-7823. o.] 9. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A Bíróság ezzel megkülönbözteti az előzetes döntéshozatali eljárást a kérdést előterjesztő nemzeti bíróság előtti valódi „peres eljárástól". A peres eljárás és az EK 234. cikkben előírt közbenső eljárás közötti különbség miatt a Bíróság elutasítja például a kizárólag a peres eljárásokra előírt rendelkezéseknek az alkalmazását.

33 – Ezt az álláspontot képviseli nyilvánvalóan Geelhoed főtanácsnok is a C-20/01. és C-28/01. sz., Bizottság kontra Németország egyesített ügyekben 2002. november 28-án ismertetett indítványának (EBHT 2003., I-3609. o.) 42. pontjában, amint az érveléséből *a contrario* következik. A főtanácsnok e pontban úgy érvel, hogy a beavatkozás célja nem az, hogy a beavatkozó *amicus curiaeként* beadványokat, illetve írásbeli vagy szóbeli észrevételeket nyújtson be vagy terjesszen elő, és a közösségi bíróságot ezzel segítse, mint az alapokmány 20. cikkének második bekezdése és az eljárási szabályzat 104. cikkének 4. §-a esetében. Az eljárási szabályzat 104. cikkének 4. §-ára való hivatkozás arra enged következtetni, hogy az az eljárásban érdekelt, aki az előzetes döntéshozatali eljárás keretében beadványt nyújt be, vagy észrevételt terjeszt elő, *amicus curiaeként* jár el. Everling, U., hivatkozás a fenti 7. lábjegyzetben, 57. pont, kifejezetten ebben az irányban foglal állást, amikor a Bizottság által a Bíróság előtti eljárásban betöltendő támogató szerepre utal. Ezenfelül felhívja a figyelmet arra is, hogy a tagállamok mindenekelőtt akkor élnek az állásfoglalás lehetőségével, ha az adott esetben konkrét érdekeik – tehát például nemzeti jogszabályok érvényessége vagy állampolgáraik érdekei – érintettek, vagy ha az ügy általánosságban érinti a tagállamoknak a közösségi jogi rendszerbeli jogállását.

magyar kormány, mert e kormány a belső szabályozása alapján az e tagállam bíróságai által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmekről korábban értesül.

szerinti tagállammal.[34] Az eljárás meggyorsítása érdekében az alapokmány 23. cikkében említett egyéb érdekelteknek való megküldésre az eljárási iratok lefordításának szükségessége miatt ebben az időpontban még nem kerül sor. Ez a szabályozás úgy tekinthető, mint a közösségi jogalkotó hallgatólagos elismerése az érintett tagállam elsődleges tájékoztatásának szükségességére vonatkozóan. A jogalkotó ezen értékválasztására tekintettel a Magyar Köztársasággal szemben nem kifogásolható, hogy olyan saját szabályozást vezet be, amely annak biztosítására szolgál, hogy a magyar kormány a lehető leghamarabb értesüljön a bíróságai által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmekről.

e) A sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárás rendelkezéseivel való rendszerszerű összehasonlítás

3. Következtetés

84. Mindezekből következően sem az alapokmány 23. cikkéből, sem pedig a közösségi jog egyéb rendelkezéseiből nem következik olyan jogi előírás, amellyel ellentétes lenne az olyan nemzeti eljárásjogi szabályozás, amely a nemzeti bíróságot arra kötelezi, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét a Bíróságnak való megküldéssel egyidejűleg tájékoztatás céljából továbbítsa az igazságügyi minisztériumnak is.

83. Amint az eljárási szabályzatnak a sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásra vonatkozó rendelkezései is mutatják, sürgősségi okok még szükségessé is tehetik egyes tagállamok elsődleges értesítését. Így például az eljárási szabályzat 104.b. cikkének 2. §-a előírja, hogy az EU-Szerződés VI. címét vagy az EK-Szerződés harmadik részének IV. címét érintő előzetes döntéshozatalra utalást – amennyiben a nemzeti bíróság sürgősségi eljárás alkalmazását kérte, illetve ha a Bíróság elnöke felkérte a kijelölt tanácsot az utalás ezen eljárásban történő elbírálása szükségességének vizsgálatára a hivatalvezető közölje az bíróság székhelye

34 – Wägenbaur, B., hivatkozás a fenti 7. lábjegyzetben, a Bíróság eljárási szabályzatának 104b. cikke, 9. pont, 245. o., szerint az ilyen előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a sürgősség követelményének megfelelően az elsősorban érdekelteknek azonnal, az alapokmány 23. cikkében felsorolt egyéb érdekelteknek pedig csak ezt követően kell megküldeni, azaz azt megelőzően, hogy a Bíróság döntene arról a kérdésről, hogy az adott ügy sürgősségi eljárásban bírálandó-e el. Ugyanez vonatkozik az azt eldöntő határozatra is, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem sürgősségi eljárás keretében bírálandó-e el.

C – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdésről*

1. Általános megjegyzések

85. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés tárgya lényegében az EK 234. cikk. E kérdéssel az előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy a Bíróság értelmezési hatásköre kiterjed-e a tisztességtelen szerződési feltételnek a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése, valamint az irányelv mellékletében felsorolt feltételek értelmében vett fogalmára. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdést, amely a Bíróságnak az értelmezési támpontok nyújtására vonatkozó hatáskörét érinti, kifejezetten azon esetet illetően fogalmazták meg, ha a második kérdésre adott válasz igenlő, és e kérdéssel szoros összefüggésben áll. A két előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést ezért együtt célszerű megválaszolni.

86. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megfogalmazási módja a kérdést előterjesztő részéről némi bizonytalanságra enged következtetni mind a Bíróságnak, mind a nemzeti bíróságoknak a 93/13 irányelv értelmezése és alkalmazása keretében betöltött szerepét illetően. Erre tekintettel elengedhetetlennek tartom – az előzetes döntéshozatali eljárást jellemző együttműködés jobb megértése érdekében – elsőként a Bíróság értelmezési hatáskörének a rövid ismertetését, majd ezt követően a kérdést előterjesztő bíróság által felvetett jogi kérdéseket vizsgálom.

2. A Bíróság értelmezési hatáskörének terjedelme

87. Az első szempontot illetően utalni kell arra, hogy főszabály szerint a közösségi jog valamennyi rendelkezésére irányulhat előzetes döntéshozatal iránti kérelem. Ezt megerősíti az EK 220. cikk első bekezdése, amely a Bíróságra azt a feladatot ruházza, hogy saját hatásköre keretén belül biztosítsa „a jog" tiszteletben tartását e szerződés értelmezése során. Az EK 234. cikk első bekezdésének b) pontja szintén leszögezi, hogy a Bíróság értelmezési hatásköre többek között kiterjed a „közösségi intézmények aktusaira" is, melybe bele kell érteni a teljes másodlagos jogot, ideértve az EK 249. cikkben meghatározott jogi aktusokat. Következésképpen a Bíróság hatáskörrel rendelkezik az olyan jogi aktusok értelmezésére, mint a 93/13 irányelv. Ez a hatáskör ugyanúgy kiterjed az ilyen jogi aktusban szereplő jogi fogalmakra, amelyeket az ítélkezési gyakorlat szerint az egész Közösségben önállóan kell értelmezni, amennyiben a jogi aktus semmilyen utalást nem tartalmaz a tagállamok jogára.[35]

35 – Lásd többek között a 372/82. sz. Ekro-ügyben 1984. január 18-án hozott ítélet (EBHT 1984, 107. o.) 11. pontját; a C-287/98. sz. Linster-ügyben 2000. szeptember 19-én hozott ítélet (EBHT 2000, I-6917. o.) 43. pontját; a C-357/98. sz. Yiadom-ügyben 2000. november 9-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-9265. o.) 26. pontját; a C-245/00. sz. SENA-ügyben 2003. február 6-án hozott ítélet (EBHT 2003, I-1251. o.) 23. pontját; a C-55/02. sz., Bizottság kontra Portugália ügyben 2004. október 12-én hozott ítélet (EBHT 2004. I-9387. o.) 45. pontját; a C-188/03. sz. Junk-ügyben 2005. január 27-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-885. o.) 27–30. pontját és a C-306/05. sz. SGAE-ügyben 2006. december 7-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-11519. o.) 31. pontját.

88. A tisztességtelen feltételnek az irányelv 3. cikke értelmében vett fogalma esetében el kell ismerni, hogy nem áll fenn a tagállamok jogában alkalmazott kategóriára való hivatkozás. Amint a Bíróság azonban már jogosan megállapította, e rendelkezés a jóhiszeműség és a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben fennálló jelentős egyenlőtlenség fogalmára hivatkozva *csak elvont módon* határozza meg azokat a tényezőket, amelyek az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételnek tisztességtelen jelleget kölcsönöznek.[36] Annak ellenére, hogy a közösségi jogalkotó a 3. cikk (3) bekezdésében a feltételeknek az irányelv mellékletében foglalt listájára való hivatkozással a konkretizálásra törekszik, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tisztességtelenségre vonatkozó tényállás *kizárólag generálklauzulaként szerepel*.[37] A „tisztességtelen feltétel" fogalma esetében ezért határozatlan jogi fogalom, amelynek normatív tartalma meghatározandó.

89. Ugyanakkor a jogi fogalmak tartalma meghatározásának a kötelezettsége – amint a Bíróság a SENA-ügyben hozott ítéletében[38] a 92/100 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében vett méltányos díjazás fogalmához kapcsolódóan megerősítette,[39] és amint azt legutóbb a még folyamatban lévő C-467/08. sz. SGAE-ügyben 2010. május 11-én ismertetett indítványomban a magáncélú többszörözésért járó, a 2001/29 irányelv[40] 5. cikke (2) bekezdésének b) pontjában említett „méltányos díjazás" jogi fogalma példáján részletesen kifejtettem – nem zárja ki eleve, hogy a fogalom a közösségi jog önálló fogalmának minősüljön, amelyet a tagállamokban egységesen kell értelmezni. Ellenkezőleg, az adott szabályozás értelmének és céljának a különleges mértékű figyelembevételéről van szó, amely szabályozás mögött a közösségi jogalkotó vélt akarata húzódik meg. Ebben az összefüggésben meg kell említeni a harmonizáció célját, amelyre a 93/13 irányelv is irányul,[41] amely szükségszerűen megkívánja

36 – Lásd a C-478/99. sz., Bizottság kontra Svédország ügyben 2002. május 7-én hozott ítélet (EBHT 2002, I-4147. o.) 17. pontját, és a C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ügyben 2004. április 1-jén hozott ítélet (EBHT 2004, I-3403. o.) 20. pontját.

37 – Lásd még Pfeiffer., *Das Recht der Europäischen Union* (szerkesztette Grabitz és Hilf), IV. kötet, kommentár a 93/13 irányelvhez, előzetes megjegyzések, A5, 28. pont, 14. o., és Basedow, J., „Der Europäische Gerichtshof und die Klauselrichtlinie 93/13: Der verweigerte Dialog", *Festschrift für Günter Hirsch zum 65. Geburtstag*, 2008,58. o.

38 – A fenti 35. lábjegyzetben hivatkozott SENA-ügyben hozott ítélet.

39 – A SENA-ügyben a Bíróságnak az volt a feladata, hogy a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 92/100 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében értelmezze a „méltányos díjazás" fogalmát. A Bíróság az említett ügyben először a közösségi jogi fogalmak önálló értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatra hivatkozott, majd felhívta a figyelmet arra, hogy a 92/100 irányelv e fogalomra vonatkozóan nem ad meghatározást. A Bíróság e ponton nyilvánvalóan abból indult ki, hogy a közösségi jogalkotó az e díjazás számítására vonatkozó részletes és kötelező módszer meghatározásától szándékosan eltekintett. Következésképpen a Bíróság kifejezetten elismerte a tagállamok számára rendelkezésre álló azon lehetőséget, hogy az ilyen méltányos díjazás kiszámítására vonatkozó részleteket maguk határozzák meg, „megállapítva az e közösségi jogi fogalom tiszteletben tartásának a közösségi jog és különösen a 92/100 irányelv által meghatározott keretek között történő biztosítására szolgáló legrelevánsabb kritériumokat", és a tagállamok arra való felhívására szorítkozott, hogy – a 92/100 irányelv preambulumban foglalt céljainak megfelelően – a Közösség területén a lehető legegységesebb módon vegyék figyelembe a méltányos díjazás fogalmát. E tekintetben fontos hangsúlyozni, hogy az, hogy e fogalomhoz a nemzeti jog által meghatározandó kritériumok szerinti konkretizálás szükséges, nem tartotta a Bíróságot vissza annak megállapításától, hogy a 92/100 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében a „méltányos díjazás" fogalma minden tagállamban egységesen értelmezendő és alkalmazandó. A Bíróság ezzel végeredményben az ezen ügyre jellemző különleges körülmények között is meg tudta erősíteni a fogalom közösségi jogi jellegét és a Közösségben való önálló értelmezés szükségességét.

40 – Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 167., 10. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 230. o.).

41 – Lásd az EK 95. cikk jogi indokolását és például a 93/13 irányelv első, második, harmadik és tizedik preambulumbekezdését.

az önálló közösségi jogi fogalmak megalkotását, beleértve az egységes terminológiát, amennyiben a jogalkotói célt követni kívánja. A tisztességtelen feltétel fogalmának értelmezés útján, az Unió valamennyi tagállamában kötelező módon való pontosítása a Bíróság hatáskörébe tartozik, mely e tekintetben legfelsőbb fokú döntéshozatali hatáskörrel rendelkezik.[42]

90. Ami ezen túlmenően azon kérdést illeti, hogy a Bíróság értelmezési hatásköre a tisztességtelen feltételeknek az irányelv mellékletében foglalt felsorolására is kiterjed-e, erre a fenti érvelésre tekintettel szintén igennel kell válaszolni. Ezen álláspont helytállóságát megerősíti az Oceano Grupo ügyben hozott ítélet[43] is, amelyben a Bíróság az irányelv 3. cikkének értelmezése során a melléklet 1. pontjának q) alpontjában foglalt feltételtípusra hivatkozott.[44] Ugyanez vonatkozik a Pannon-ügyben hozott ítéletre[45] is, amelyben a Bíróság kifejezetten megállapította, hogy a fentebb említett ügyben az EK 234. cikkben ráruházott hatáskörének gyakorlása során értelmezte a közösségi jogalkotó által a tisztességtelen feltétel fogalmának meghatározásakor használt „általános szempontokat" – amellyel ugyanarra, a melléklet 1. pontjának q) alpontjában foglalt feltételtípusra utal.

### 3. A Bíróságot és a nemzeti bíróságokat a tisztességtelen feltételek ellenőrzésére vonatkozóan megillető hatáskörök elhatárolása

#### a) A közösségi jog értelmezése és alkalmazása közötti különbség

91. Mindez szükségessé teszi a felvetett kérdés újabb szempontból való megvizsgálását.

42 – Lásd ebben az értelemben Röthel, A., „**Missbrauchlich**keitskontrolle nach der Klauselrichtlinie: Aufgabenteilung im supranationalen Konkretisierungskatalog", *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2005, 422. o., amely utal arra, hogy az akkori szakirodalomban uralkodó felfogás szerint a generáklauzulák és a normatív tartalmukat tekintve meghatározandó fogalmak konkretizálása is a Bíróság legfelsőbb fokú döntéshozatali hatáskörébe tartozik. A Bíróság rendelkezik a végső autoritatív konkretizálás hatáskörével, és ezáltal konkretizálási előjogok illetik meg. A szerző érvként az előzetes döntéshozatali eljárás és a harmonizáció célját említi, mivel a közösségi jog az elérni kívánt jogi harmonizációt másként nem tudná megvalósítani. Leible, S., hivatkozás a fenti 44. lábjegyzetben, 426. o. szintén arra mutat rá, hogy a szakirodalomban uralkodó felfogás szerint a tisztességtelenségnek a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti fogalmát a Közösségben autonóm módon kell értelmezni. Ettől eltérő álláspont a másodlagos jog hatékony érvényesülését és az irányelvek által elérni kívánt harmonizációs hatást figyelmen kívül hagyná. Ebben az értelemben lásd még Müller-Graff, P.-C., „Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft", in: Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft, második kiadás., Baden-Baden, 1999, 56. és 57. o., aki azt az álláspontot képviseli, hogy a magánjogi irányelvek értelmezése keretében a Bíróság polgári jogi bíróság szerepét tölti be. E funkció gyakorlása során a Bíróság előtt rendszeresen az a kihívás áll, hogy meghatározatlan és ezért értelmezésre szoruló jogi fogalmak alapján, a kérdéses irányelvek rendelkezéseinek az adott célja keretében a közösségi jogot konkretizálnia kell, és ebben a tekintetben fejlesztenie is. A szerző példaként a tisztességtelenségnek a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő fogalmát említi.

43 – A C-240/98. sz., Océano Grupo Editorial és Salvat Editores ügyben 2000. június 27-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-4941. o.; a továbbiakban: Océano Grupo ügyben hozott ítélet).

44 – Lásd a fenti 43. lábjegyzetben hivatkozott Oceano Grupo ügyben hozott ítéletet. A Bíróság értelmezési hatáskörére vonatkozóan lásd még Leible, S., „Gerichtsstandsklauseln und EG-Klauselrichtlinie", *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 6/2001, 425. o.

45 – Lásd a fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Pannon-ügyben hozott ítélet 42. pontját.

Ha ugyanis az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés nem csak a szöveg alapján értelmezendő, hanem a Bíróság arra való felhívásaként, hogy tisztázza a közte és a nemzeti bíróságok között a tisztességtelen feltételek ellenőrzése tekintetében fennálló feladatmegosztást, ajánlatos a kérdést előterjesztő bíróság figyelmét mindenekelőtt arra az általános szabályra[46] felhívni, amely szerint az EK 234. cikk szerinti eljárásban a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti hatáskörmegosztás alapján ez előbbi értelmezi, az utóbbi pedig alkalmazza a közösségi jogot. Ennek következtében a Bíróság a közösségi jog normáit nem alkalmazhatja egyedi esetekre, és így arra sem rendelkezik hatáskörrel, hogy a tagállami jog rendelkezéseit egy ilyen norma alá besorolja. Ugyanakkor a Bíróság jogosult arra, hogy a tagállami bíróság számára tájékoztatást adjon a közösségi jog értelmezésére vonatkozó minden olyan szempontról, amely az utóbbi számára hasznos lehet e rendelkezések joghatásainak megítélése szempontjából.

92. Amint utóbb a még folyamatban lévő C-484/08. sz. Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyben 2009. október 29-én ismertetett indítványomban kifejtettem, az EK 234. cikk szerinti eljárás keretében fennálló, a fogyasztói szerződésekben foglalt tisztességtelen szerződések ellenőrzésére vonatkozó ezen feladatmegosztás álláspontom szerint azzal a következménnyel jár, hogy a Bíróság közvetlenül nem foglalhat állást arról, hogy egy feltétel a 93/13 irányelv alapján felülvizsgálható-e,[47] arról pedig különösen nem, hogy összeegyeztethető-e a 93/13 irányelvvel, csak arról dönthet, hogy az irányelvet egy adott feltétellel összefüggésben hogyan kell értelmezni.[48] A nemzeti bíróság feladata, hogy a maga részéről a 93/13 irányelv és a releváns nemzeti átültető rendelkezések alapján, a Bíróság által nyújtott értelmezési támpontok figyelembevétele mellett ellenőrizze, hogy

46 – Lásd a 28/62–30/62. sz., Da Costa egyesített ügyekben 1963. március 27-én hozott ítéletet (EBHT 1963., 60. o.) és a C-366/96. sz. Cordelle-ügyben 1998. február 12-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-583. o.) 9. pontját. Lásd ilyen értelemben még Craig, P., és De Búrca, G., EU Law, 4. kiadás, Oxford, 2008, 492. o., akik szerint az EK 234. cikk ugyan hatáskört biztosít a Bíróság számára a Szerződés értelmezésére, de nem állapít meg kifejezetten hatáskört annak a konkrét ügyre történő alkalmazására. Az értelmezés és az alkalmazás közötti elhatárolás jelöli ki a Bíróság és a nemzeti bíróság közötti hatáskörmegosztást. Eszerint a Bíróság értelmezi a Szerződést, az utóbbi pedig ezt az értelmezést a konkrét ügyben felhasználja. Schima, B., Kommentar zu EU- und EG-Vertrag (szerk. H. Mayer), 12. kiadás, Bécs, 2003, EGK 234. cikk, 40. pont, 12. o., szerint a nemzeti bíróság kötelessége a közösségi norma alkalmazása a konkrét jogvitában. A szerző ugyanakkor elismeri, hogy nem mindig egyszerű elhatárolni egy norma értelmezését, illetve alkalmazását. Hasonló módon lásd Aubry, H., Poillot, E., és Sauphanor-Brouillard, N., „Panorama Droit de la consommation", *Recueil Dalloz*, 13/2010, 798. o., akik arra emlékeztetnek, hogy a Bíróságot az EUMSZ 267. cikk szerinti előzetes döntéshozatali eljárás keretében megillető hatáskör csak az értelmezésre terjed ki, az alkalmazásra nem, bár e szabály betartása a gyakorlatban nem mindig bizonyul egyszerűnek.

47 – Hasonlóképpen Nassall, W., „Die Anwendung der EU-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen", *Juristenzeitung*, 14/1995, 690. o.

48 – Lásd a még folyamatban lévő C-484/08. sz. Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyre vonatkozó 2009. október 29-én ismertetett indítványom (2010. június 3-án hozott ítélet, EBHT 2010., I-4785. o.) 69. pontját. Lásd ilyen értelemben Schlosser, P., in: J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 13. kiadás, Berlin, 1998, Einleitung zum AGBG, 33. pont, 18. o., aki szerint kizárt a Bíróság megkeresése arra vonatkozóan, hogy bizonyos feltétek pontosan meghatározott szerződéstípusokban tisztességtelenek-e. Hasonlóképpen Whittaker, S., „Clauses abusives et garanties des consommateurs: la proposition de directive relative aux droits des consommateurs et la portée de l'harmonisation complète", Recueil Dalloz, 17/2009., 1153. o., hivatkozással a Bíróság ítélkezési gyakorlatára, különösen a Freiburger Kommunalbauten és a Pannon-ügyben hozott ítéletekre.

az érintett feltétel az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében tisztességtelennek minősülhet-e.

b) A Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet óta fennálló ítélkezési gyakorlat

93. Amint a közösségi jog értelmezésére és alkalmazására vonatkozó hatásköröket érintő általános szabály mutatja, a hatáskörök megosztásának ezen alapvető jellemzőit a Bíróság ítélkezési gyakorlata már régen meghatározta. A fogyasztói szerződéseknek a 93/13 irányelv értelmében vett tisztességtelen feltételeire vonatkozó ellenőrzés összefüggésében e jellemzők azonban csak a Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet[49] óta tekinthetők meghatározottnak.[50] Célszerű ezért e határozat alapvető fontosságú pontjait röviden áttekinteni.

94. A Bíróság az említett ítéletben megállapította, hogy az EK 234. cikkben ráruházott, a közösségi jog értelmezésére vonatkozó hatáskör gyakorlása során a közösségi jogalkotó által a tisztességtelen feltétel fogalmának meghatározásakor használt általános szempontokat értelmezheti, ezzel szemben nem dönthet ezen általános szempontoknak valamely egyedi feltételre való alkalmazásáról, amelyet az adott ügy körülményeire tekintettel kell vizsgálni.[51]

95. A Bíróság e megállapítása során hangsúlyozta a nemzeti bíróságoknak a tisztességtelen feltételek elleni küzdelemben fennálló különleges szerepét, és e bíróságokra ruházta ezért azt a feladatot, hogy az adott esetben konkrétan megállapítsák, hogy a szerződési feltétel teljesíti-e az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében tisztességtelennek való minősüléshez.[52] A Bíróság álláspontja szerint az esetnek a nemzeti bíróság által a szerződési feltételek ellenőrzése során figyelembe veendő konkrét körülményei közé tartozik a szerződés tárgyát képező áruk vagy a szolgáltatások jellege és a szerződéskötést jellemző valamennyi körülmény. Ezenfelül értékelni

49 – A fenti 36. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet.

50 – Röthel, A., hivatkozás a fenti 42. lábjegyzetben, 424. o. szintén azt az álláspontot képviseli, hogy a Bíróság a Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítéletével egyértelműen váltást hajtott végre, és azóta a fogyasztói szerződések tisztességtelen feltételei elleni küzdelem keretében a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti pragmatikus jellegű feladatmegosztásból indul ki. Pfeiffer, T., „Prüfung missbräuchlicher Klauseln von Amts wegen (Gerichtsstand) – Günstigkeitsprinzip nach Wahl des Verbrauchers", *Neue Juristische Wochenschrift*, 32/2009, 2369. o. azt az álláspontot képviseli, hogy a Bíróság a Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítéletével stabilizálni kívánta a tisztességtelen feltételek ellenőrzését illetően a Bíróság és a nemzeti bíróságok között fennálló feladatmegosztásra vonatkozó bizonytalan ítélkezési gyakorlatát. Aubry, H., Poillot, E. és Sauphanor-Brouillard, N., hivatkozás a fenti 46. Lábjegyzetben, 798. o., a Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítéletben a közösségi jog értelmezésére és alkalmazására vonatkozó, fent ismertetett feladatmegosztás megerősítését látják.

51 – A fenti 36. lábjegyzetben hivatkozott Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítélet.

52 – Uo., 25. pont.

kell azokat a következményeket is, amelyeket az adott feltétel a szerződésre irányadó jog keretében előidézhet, és ez a nemzeti jogrend szerinti vizsgálatot feltételez.[53]

96. A Bíróság e megállapításával követte Geelhoed főtanácsnok indítványát, amely lényegében a tisztességtelen feltételek tagállami szintű, a Bíróság értelmezési monopóliumát tiszteletben tartó, decentralizált ellenőrzése mellett érvelt. A főtanácsnok az indítványában egyrészt a Közösséget és a tagállamokat a fogyasztóvédelem területén megillető *hatáskörök elhatárolásának a szükségességére* utalt, másrészt a *jogorvoslat takarékos igénybevételére* intett. Az utóbbi tekintetében a főtanácsnok jogosan figyelmeztetett hallgatólagosan az EK 234. cikk szerinti eljárás túlzott igénybevételének veszélyére abban az esetben, ha a meghatározott szerződési feltétel tisztességtelen jellegének az értékelése a Bíróság hatáskörébe tartozna. A főtanácsnok – tekintettel arra, hogy a tisztességtelen feltétel fogalma általános jellegű, és hogy az ilyen feltételtípusok a fogyasztói szerződésekben számos formában és tartalommal fordulnak elő – attól tartott, hogy e feltételek folyamatosan újra és újra alkalmat nyújthatnak arra, hogy előzetes döntéshozatal céljából kérdéseket terjesszenek elő. Ezzel az érvvel egyet kell érteni, mivel nem lehet a Bíróság feladata, hogy minden egyes elé terjesztett szerződési feltételnek maga értékelje a tisztességtelen jellegét. Az egyedi esetekben figyelembe veendő[54] tényállások és a nemzeti jogi vonatkozások sokféleségére tekintettel a *iudex a quónak* az alapjogvita tárgyát képező üggyel fennálló szorosabb kapcsolata olyan előnynek

53 – Uo., 21. pont.

54 – Amíg nincs egységes európai polgári jog, a Bíróságnak az alapügyre vonatkozóan a nemzeti bíróságok által rendelkezésre bocsátott adatokra kell támaszkodnia a tisztességtelenség a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti fogalmának a meghatározott feltétel tekintetében való értelmezése során. Elvben ugyan elképzelhető lenne, hogy a Bíróság ezen túlmenően a polgári jogi jogviták megfelelő megoldásához segítségképpen figyelembe vegye az európai akadémikusok által kidolgozott olyan kodifikációs modelleket, mint például a Draft Common Frame of Reference (DCFR). Lásd ebben az értelemben Heinig, J., „Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 24/2009, 886. és azt követő pontok, amely az európai magánjog fokozódó fejlődésére és a szerződések jogára vonatkozó közös európai szabályoknak a DCFR-ben való összefoglalására, illetve jövőbeni közös hivatkozási keretre utal, amely a Bíróság számára a jövőben támpontot adhat ahhoz, hogy a szerződési feltételek ellenőrzését európai szinten intenzívebben hajthassa végre. Ezzel szemben szkeptikus álláspontot képvisel Freitag, R., „Anmerkung zum Urteil Freiburger Kommunalbauten", *Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht*, 2004, 398. o., aki elvben szintén elképzelhetőnek tartja, hogy a Bíróság polgári jogi *acquis communautaire* és a tagállami jogrendek összehasonlítása alapján lépésről lépésre önálló közösségi jogi „common European legal denominator"-t hozhat létre. Mivel azonban a 93/13 irányelv főszabály szerint a polgári jog valamennyi területére kiterjed, a Bíróság ebben az esetben a polgári jogi jogalkotó helyettesének szerepébe kényszerülne, ami a Közösségen belüli horizontális hatáskörmegosztás és a jogbiztonság szempontjából problémákhoz vezetne.

bizonyul, amelyet az Európai Unió Bíróságának a fogyasztó javára ki kell használnia.[55]

97. További érvként a főtanácsnok *a nemzeti jogoknak* a tisztességtelen feltételek elleni küzdelem szempontjából fennálló *relevanciájára* hivatkozott. A tisztességtelen feltételeknek elsősorban a magánjogi jogviszonyokban van jelentőségük, amelyekre még főként a nemzeti jog irányadó, emiatt még az is előfordulhat, hogy egy ugyanolyan típusú feltétel a különböző jogrendekben különböző jogkövetkezményekkel jár. Tekintettel arra, hogy a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékelése *in concreto* elsősorban a nemzeti jog alapján a nemzeti jogra tartozik,[56] és a nemzeti jog értelmezése és alkalmazása kizárólag a nemzeti bíróság hatáskörébe tartozik, ezzel az érvvel is egyet kell érteni.

98. A fentiekben leírt elveket megerősíti a Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet[57], valamint a nemrég kihirdetett Pannon-ügyben hozott ítélet[58] is, amelyek közül az utóbbi további pontosítást tartalmaz annyiban, hogy ezen ítélet szerint a nemzeti bíróságoknak a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét az ítéletben a Bíróság által tett elvont megállapítások alapján kell értékelniük.[59] Ebből azonban szintén nem következik más, mint hogy a nemzeti bíróságoknak az ellenőrzési hatásköreik gyakorlása során figyelembe kell venniük a közösségi bíróság értelmezési támpontjait.[60]

99. E tekintetben azonban hangsúlyozni kell, hogy az ezen ítéletben meghatározott értékelési útmutatások semmiképp sem tekinthetők kimerítő felsorolásnak. Ellenkezőleg, e szempontok csak néhányat képviselnek az ítélkezési gyakorlat értelmében azon „általános kritériumok" között, amelyeket a Bíróság a nemzeti bíróságoknak a közösségi jog értelmezésére vonatkozó monopóliuma alapján megadhat. Az irányelv 3. cikkének

55 – Basedow, J., hivatkozás a fenti 37. lábjegyzetben, 61. o., jogosan mutat rá arra, hogy a jogpolitikai megfontolásokat nyíltan meg kell fogalmazni. A szerző álláspontja szerint a Bíróság a szerződési feltételek tisztességtelenségét illetően nem foglalhat állást minden egyes esetben. Másrészt a Bíróság számára nyitva kell állnia a lehetőségnek, hogy a 93/13 irányelv 3. cikke generálklauzulájának értelmezésére vonatkozóan is hozhasson útmutató határozatokat. Heinig, J., hivatkozás a fenti 54. lábjegyzetben, 886. o., nézete szerint a szerződési feltétel tisztességtelen jellege az egyedi eset számos körülményétől függhet, melyek mérlegelése hatékonysági megfontolások miatt, valamint az európai magánjogi jelenlegi helyzetére tekintettel a nemzeti bíróságra bízható. Freitag, R., hivatkozás a fenti 54. lábjegyzetben, 398. o., arra mutat rá, hogy az előre meghatározott szerződési feltételek csak a tisztességtelenségre vonatkozó jogi hivatkozási kritérium alapján értékelhetők. Amíg nincs egységes európai polgári jogi kodifikáció, ezt a jogi eszmét az adott nemzeti jog határozza meg, amely azonban a Bíróság értékelése alá rendelt. Whittaker, S., hivatkozás a fenti 48. lábjegyzetben, 1154. o., a nemzeti bíróságot tartja a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapítására alkalmas fórumnak, mivel e bíróság van inkább arra alkalmas helyzetben, hogy a feltétel alkalmazásának hátterét képező nemzeti jogi összefüggéseket értékelje.

56 – Ebben az értelemben Lásd Bernadskaya, E., „L'office du juge et les clauses abusives: faculté ou obligation ?", *Revue Lamy droit d'affaires*, 42/2009, 71. o., amely arrra mutat rá, hogy a fogyasztói szerződésekben foglalt feltételeknek a nemzeti bíróság által történő *in concreto* értékelését az adott állam joga határozza meg.

57 – A fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 22. és 23. pontja.

58 – A fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Pannon-ügyben hozott ítélet 42. pontja.

59 – Uo., 43. pont.

60 – A Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítélete alaki és anyagi jogerőre emelkedik, és a kérdést előterjesztő bíróságot, valamint az alapügyben eljáró valamennyi nemzeti bíróságot kötelezi, a felsőbb fokon eljáró bíróságokat is ideértve. Lásd a 29/68. sz. Milchkontor-ügyben 1969. június 24-én hozott ítélet (EBHT 1969, 165. o.) 3. pontját. Ebben az értelemben Lásd Schwarze, J., hivatkozás a fenti 17. lábjegyzetben, 63. pont, 1826. o.

(1) bekezdésében foglalt, tisztességtelenségre vonatkozó tényállás konkretizálását végeredményben egy haladó folyamatnak kell tekinteni, amelyet végül a Bíróságnak kell irányítania. A Bíróságot illeti meg az a feladat, hogy a tisztességtelenség ellenőrzésére vonatkozó elvont kritériumokat lépésről lépésre pontosítsa, és az egyre gyűlő tapasztalatok alapján a tisztességtelenség közösségi ellenőrzésének körvonalait felvázolja. A Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti munkamegosztást érvényre juttató előzetes döntéshozatali eljárás jelenti az alkalmas eszközt a megfelelő és eljárási szempontból gazdaságos eredmények eléréséhez.[61]

4. Következtetés

100. A fentiekre tekintettel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a Bíróság az EK 234. cikk alapján hatáskörrel rendelkezik a „tisztességtelen feltétel" 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szabályozott fogalmának, valamint az irányelv mellékletében felsorolt feltételeknek az értelmezésére is.

101. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett harmadik kérdésre tehát azt a választ kell adni, hogy az ilyen értelmezés iránti előzetes döntéshozatali kérelem – a fogyasztói jogoknak a 93/13 irányelvben biztosított szintjének minden tagállamra kiterjedő egységes érvényesülése érdekében – irányulhat arra, hogy a nemzeti bíróság milyen szempontokat vegyen vagy vehet figyelembe az irányelvben rögzített általános szempontoknak valamely egyedi szerződési feltételre történő alkalmazása esetén.

D – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésről*

1. A kérdés tárgya

102. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésével lényegében a Pannon-ügyben hozott ítélet[62] 34. és 35. pontjának a tisztázását kéri, mely pontokban a Bíróság a következőket állapította meg:

„Ilyen körülmények között az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között a nemzeti jogszabályok szerint zajló bírósági eljárás jellegzetességei nem jelenthetnek olyan tényezőt,

61 – Ebben az értelemben lásd Röthel, A., hivatkozás a fenti 42. lábjegyzetben, 427. o. A szerző álláspontja szerint a közösségi polgári jog a kialakulását illetően oly mértékben ráutalt a kommunikációra és az együttműködésre, mint egyetlen más jogterület sem. Az előzetes döntéshozatali eljárás jelentős lehetőségeket kínál a szupranacionális magánjog kidolgozására és az integrációs folyamat további irányítására. A szerző Freiburger Kommunalbauten ügyben hozott ítéletben jó irányba tartó tendenciát lát. A Bíróság és a nemzeti bíróságok hatásköreinek az ezen ítéletben felvázolt megosztása biztosítja a megfelelő eredményeket és az eljárás szempontjából a gazdaságosságot, amely magas fokú elfogadással találkozik.

62 – A fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Pannon-ügyben hozott ítélet.

amely érintheti az irányelv rendelkezései alapján a fogyasztókat megillető jogvédelmet.

Következésképpen a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek. Ha álláspontja szerint az ilyen feltétel tisztességtelen, annak alkalmazását mellőzi, kivéve, ha ezt a fogyasztó ellenzi. Ez a kötelezettség a nemzeti bíróságot saját illetékességének vizsgálata során is terheli."

103. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra utaló végzésében[63] közli, hogy ezen ítélet óta nem egyértelmű a követendő kronologikus sorrend. A nemzeti bíróságnak vagy csak arra van lehetősége, hogy a szerződési kikötés tisztességtelen jellegét abban az esetben vizsgálja hivatalból, ha rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek, vagy a hivatalból történő vizsgálat azt is jelenti, hogy a bíróság köteles a meghatározott szerződési feltétel tisztességtelen jellegének hivatalból való vizsgálata keretében az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemeket megállapítani és naprakésszé tenni.

63 – Lásd a 2009. július 2-i előzetes döntéshozatalra utaló végzést.

2. A Bíróság által a Pannon-ügyben hozott ítéletben tett releváns megállapítások a nemzeti bíróságok hivatalból történő vizsgálatra vonatkozó kötelezettségét érintő eddigi ítélkezési gyakorlat fényében

104. Mielőtt az előzetes döntéshozatalra előterjesztett konkrét kérdésre vonatkozóan állást foglalnék, a kérdés tárgyának megvilágítása érdekében célszerű a Bíróság által a Pannon-ügyben hozott ítéletben tett, a jelen ügy szempontjából releváns megállapításokat az eddigi ítélkezési gyakorlat alapján röviden összefoglalni.

105. Az Oceano Grupo ügyben hozott ítélet[64] óta a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatává vált, hogy „az irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem [azt jelenti], hogy a nemzeti bíróság hivatalból mérlegel*heti* egy szerződéses feltétel tisztességtelen jellegét", és még akkor is, „ha a nemzeti bírósághoz benyújtott kereset elfogadhatóságát vizsgálja". Ez a megfogalmazás azonban nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a Bíróság a tisztességtelen feltételek hivatalból történő vizsgálata vonatkozásában kötelezettségre vagy csupán lehetőségre utalt. A Pannon-ügyben hozott ítélet e tekintetben fontos útmutatással szolgált, mivel a Bíróság ezen ítéletében azt is megállapította, hogy a nemzeti bíróságokra ruházott feladat „nem korlátozódik annak puszta lehetőségére, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét megítéljék", hanem magában foglalja ennek *kötelezettségét* is.[65] E kötelezettség valamennyi

64 – A fenti 43. lábjegyzetben hivatkozott Oceano Grupo ügyben hozott ítélet 28. és 29. pontja, valamint a C-473/00. sz. Codifis-ügyben 2002. november 21-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-10875. o.) 32. és 33. pontja és a fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 27 és 28. pontja.

65 – A fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Pannon-ügyben hozott ítélet.

tisztességtelen feltételre – és így a bírósági illetékességi kikötésekre – is kiterjed. A Bíróság a Codifis-ügyben hozott ítéletében[66], és – még egyértelműbben – a Mostaza Claro-ügyben hozott ítéletében[67] is a vizsgálat kötelezettségéből indult ki. A Pannon-ügyben hozott ítéletben a Bíróság hozzáfűzte, hogy a hivatalból történő vizsgálat kötelezettségével csak az összeegyeztethető, ha a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerinti érvénytelenség *ipso iure* áll be, és a fogyasztónak arra nem kell hivatkoznia.[68]

106. A Pannon-ügyben hozott ítélet további újdonsága annak tisztázásában állt, hogy a nemzeti bíróság számára rendelkezésre áll annak lehetősége, hogy a kérdéses feltételt alkalmazza, ha a fogyasztó ezt kéri, és ha a tisztességtelenségre nem kíván hivatkozni.[69] E megközelítésnek az az előnye, hogy védi a fogyasztót a kényszerített védelemmel szemben, és jobban megfelel a fogyasztó tájékoztatás útján való védelme elvének.[70]

66 – A fenti 64. lábjegyzetben hivatkozott Codifis-ügyben hozott ítélet.

67 – A fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet.

68 – A fenti 4. lábjegyzetben hivatkozott Pannon-ügyben hozott ítélet 24. pontja.

69 – Uo., 33. pont.

70 – Lásd Heinig, J., hivatkozás a fenti 54. lábjegyzetben, 886. o. Osztovits, A., és Nemessányi, Z., „Missbräuchliche Zuständigkeitsklauseln in der Ungarischen Rechtsprechung im Licht der Urteile des EuGH", *Zeitschrift für Europarecht, internationales Privatrecht & Rechtsvergleichung*, 2010, 25. o., arra mutatnak rá, hogy a Bíróság ezzel megválaszolta azt az addig elvi szinten tisztázatlan kérdést, hogy a nemzeti bíróságnak a semmisséget akkor is meg kell-e állapítania, ha a fogyasztó a tájékoztatást követően kifejezetten a feltétel alkalmazását kívánja. A szerzők álláspontja szerint úgy tűnik, hogy a határozat értelmében tehát a „*pacta sunt servanda*" elvét a tisztességtelen szerződési feltételek „kötelező erejének hiányához" képest elsőbbségben kell részesíteni, bár a Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet szerint az irányelv előírásai közrendi jellegűek.

3. Jogi álláspont

107. Amint a Bizottság jogosan észrevételezi, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés nem arra az esetre vonatkozik, ha a szerződési feltétel tényleg tisztességtelen, hanem kizárólag azokra az esetekre irányul, amelyekben a nemzeti bíróság egy szerződési feltétel *esetleges* tisztességtelen jellegét észleli, azaz, a tisztességtelen jelleget csupán gyanítja, anélkül hogy azt bizonyossággal megállapíthatná. Mivel azonban a 93/13 irányelv nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést, a tagállami eljárási autonómia elve[71] alapján főszabály szerint a nemzeti eljárásjog lenne irányadó.

108. Másrészt a tagállami eljárási autonómia elve nem vezethet az ítélkezési gyakorlat szerint[72] a 93/13 irányelv 6. és 7. cikke által megkövetelt fogyasztóvédelem sérelméhez. Ennek alapján kell értelmezni a Bíróságnak a Pannon-ügyben hozott ítélet 34. pontjában tett megállapításait is, melyek szerint „az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között a nemzeti jogszabályok szerint zajló bírósági eljárás jellegzetességei nem jelenthetnek

71 – Lásd a jelen indítvány 65. pontját.

72 – A Bíróság úgy határozott, hogy a bíróságoknak a tisztességtelen szerződési feltételek hivatalból történő vizsgálatát érintő hatásköre éppúgy megfelelő eszköz az irányelv 6. cikkében foglalt eredmény elérésére, vagyis annak megakadályozására, hogy az egyéni fogyasztót a tisztességtelen feltételek kössék, mint annak elősegítésére, hogy az irányelv 7. cikkében szereplő cél elérhetővé váljon, mivel az említett vizsgálat esetleges visszatartó erejének köszönhetően megszűnhet a tisztességtelen feltételek alkalmazása a fogyasztók és az eladók vagy szolgáltatók között létrejött szerződésekben. Lásd a fenti 43. lábjegyzetben hivatkozott Oceano Grupo ügyben hozott ítélet 28. pontját, a fenti 64. lábjegyzetben hivatkozott Codifis-ügyben hozott ítélet 32. pontját és a fenti 16. lábjegyzetben hivatkozott Mostaza Claro-ügyben hozott ítélet 27. pontját.

olyan tényezőt, amely érintheti az irányelv rendelkezései alapján a fogyasztókat megillető jogvédelmet". Ezért az irányelv céljainak elérése érdekében adott esetben szükséges a tagállami eljárásjogi autonómiába való pontos beavatkozás.[73] Kérdéses, hogy a Pannon-ügyben hozott ítéletben megállapítható-e ilyen, a tagállami eljárásjogi autonómiába való közösségi beavatkozás, és amennyiben erre nemleges választ kell adni, ilyen beavatkozás szükséges lenne-e.

109. El kell ismerni, hogy a Bíróság a Pannon-ügyben hozott ítélet 35. pontjában megállapította, hogy a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, „amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek". A Bíróság utóbb az Asturcom-ügyben hozott ítéletben[74] szintén ezt a megfogalmazást alkalmazta. Ezt a mondatot azonban álláspontom szerint úgy kell értelmezni, hogy a vizsgálati kötelezettség csak akkor áll fenn, ha a felek érvelése vagy egyéb körülmények a bíróság számára támpontokat adnak az esetleges tisztességtelen jelleget illetően.[75] A bíróságnak csak ebben az esetben kell a szerződési feltétel érvényességét hivatalból vizsgálnia, anélkül hogy a tisztességtelenségre bármely félnek konkrétan hivatkoznia kellene.[76] Az ítéletből ugyanakkor nem következik, hogy

73 – Azt, hogy a tagállami eljárási autonómia nem sérthetetlen, és lehetőség van indokolt beavatkozásokra, szintén megerősíti Heinig, J., hivatkozás a fenti 54. lábjegyzetben, 885. o., aki azt az álláspontot képviseli, hogy az általános szerződési feltételek között szereplő bírósági illetékességi kikötések vizsgálatára vonatkozó kötelezettség nem minősül a tagállami eljárásjogi autonómiába való indokolatlan beavatkozásnak. Amint a szerző helyesen megállapítja, az Európai Uniónak a fogyasztóvédelem területén fennálló hatáskörei nem korlátozódnak egyetlen területre, hanem eljárásjogi vonatkozásokat is érinthetnek. Másrészt éppen az illetékességi kikötések nehezítik meg a fogyasztói anyagi jogok érvényesítését, amint az Oceano Grupo ügy és a Pannon-ügy is mutatja. Azt, hogy a 93/13 irányelv eljárásjogi vonatkozásokra is kiterjed, alátámasztja a melléklet 1. pontjának q) alpontja, amely szerint tisztességtelenek azok a szerződési feltételek, amelyek a fogyasztó jogainak érvényesítését megnehezítik.

74 – Hivatkozás a fenti 16. lábjegyzetben, 53. pont.

75 – A különböző nyelvi változatok összehasonlításából kitűnik, hogy a kérdéses mellékmondat vagy kronologikus sorrendet, vagy feltételt jelent. A csekély jelentőségű eltérésektől eltekintve minden változat arra utal, hogy a tisztességtelenség vizsgálatának csak az ehhez szükséges ténybeli és jogi elemek beszerzése *után* kell történnie. A dán változat: „*så snart* den råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver"; a német változat: „*sobald* es über die hierzu erforderlichen rechtlichen und tatsächlichen Grundlagen verfügt"; a francia változat: „*dès qu'*il dispose des éléments de droit et de fait nécessaires à cet effet»; az angol változat: «*where* it has available to it the legal and factual elements necessary for that task»; az olasz változat: «*a partire dal momentoin cui* dispone degli elementi di diritto e di fatto necessari a tal fine»; a portugál változat: «*desde que* disponha dos elementos de direito e de facto necessários para o efeito»; a szlovén változat: «*če* razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi»; a spanyol változat: «*tan pronto como* disponga de los elementos de hecho y de Derecho necesarios para ello»; a holland változat: «*zodra* hij over de daartoe noodzakelijke gegevens, feitelijk en rechtens, beschikt»; a magyar változat: «*amennyiben* rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek".

76 – Lásd még Mayer, C., „Missbräuchliche Gerichtsstandsvereinbarungen in Verbraucherverträgen: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 4.6.2009, C-243/08 – Pannon GSM Zrt../Erzsébet Sustikné Györfi", *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 2009, 221. o. Nyilvánvalóan ugyanebből indul ki Poissonnier, G., „La CJCE franchit une nouvelle étape vers une réelle protection du consommateur", *Recueil Dalloz*, 34/2009, 2314. o., amikor azt írja, hogy a Bíróság a Pannon-ügyben hozott ítéletben a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének hivatalból történő vizsgálatára vonatkozó kötelezettséget ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a bíróságnak rendelkeznie kell az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemekkel. Nem teljesen egyértelmű, de esetlegesen szintén hasonló jogi álláspontot fogalmaz meg Aubry, H., Poillot, E. és Sauphanor-Brouillard, N., hivatkozás a fenti 46. lábjegyzetben, 798. o., akik a Bíróság megállapítását „eljárásjogi szempontból logikusnak" tartják.

a nemzeti bíróságot ugyanez a kötelezettség terheli akkor is, ha az említett elemekkel nem rendelkezik.

110. Másként megfogalmazva a közösségi jog nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a nemzeti bíróságokat arra kötelezné, hogy hivatalból nyomozást folytassanak annak érdekében, hogy a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékeléséhez szükséges jogi és ténybeli elemeket beszerezzék abban az esetben, ha ezek nem állnak rendelkezésre. Ellenkezőleg, a nemzeti bíróságok hatásköreit a nemzeti eljárásjog határozza meg. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a tagállamok jogában a polgári eljárás a rendelkezés elvére épül, amely szerint a felekre tartozik az azon releváns tényeknek az előterjesztése, amelyek alapján a Bíróságnak ezt követően döntenie kell. Nyilvánvalóan vonatkozik ez a magyar polgári eljárásjogra is, mivel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésből mindenesetre az tűnik ki, hogy a bizonyításfelvétel csak a felek kérelmére rendelhető el. A magyar polgári perrendtartás szerint tehát főszabály szerint a jogvita feleinek kell előterjeszteniük a bizonyítékokat.[77]

111. A Bíróság a van Schijndel és van Veen ügyben hozott ítéletében[78] egyértelműen elismerte azokat a határokat, amelyeket a nemzeti polgári eljárások ezen különleges jellemzője a nemzeti bíróság hivatalból végzett vizsgálata tekintetében kijelöl, ebben az ítéletében ugyanis megállapította, hogy „a közösségi jog nem írja elő a nemzeti bíróságok számára a közösségi rendelkezések megsértésére vonatkozó érv hivatalból történő figyelembevételét, amennyiben ezen érv vizsgálata arra kötelezné, hogy feladja a rá vonatkozó kérelemhez kötöttséget, és kilépjen a jogvita felek által meghatározott kereteiből, olyan további tényeket és körülményeket figyelembe véve, amelyek túlmutatnak azokon, amelyekre a fél, akinek az említett rendelkezések alkalmazása érdekében áll, a kérelmét alapozta". Következésképpen a rendelkezési elv a polgári eljárásban korlátozza a nemzeti bíróság vizsgálati hatáskörét, amelyet a közösségi jognak el kell fogadnia.[79]

77 – Lásd még Osztovits, A., és Nemessányi, Z., hivatkozás a fenti 70. lábjegyzetben, 25. o., akik a magyar polgári perrendtartás 164. §-ára hivatkoznak.

78 – Hivatkozás a fenti 16. lábjegyzetben.

79 – Ebben az értelemben lásd Poissonnier, G., hivatkozás a fenti 76. lábjegyzetben, 2314. o., aki a polgári eljárás keretében a rendelkezés elvében a nemzeti bíróság vizsgálati vonatkozó kötelezettségének a korlátját látja.

112. Ettől függetlenül már az is kétséges, hogy egyáltalán abszolút szükséges lenne-e a nemzeti bíróságot átfogó vizsgálatra kötelezni a 93/13 irányelvben megfogalmazott, a tisztességtelen feltételek ellenőrzésére vonatkozó cél eléréséhez. Az olyan szerződési feltételt ugyanis, amely adott körülmények között azért minősülne tisztességtelennek, mert a szerződésből származó jogvitákat azon bíróság illetékességéhez utalja, amelynek az illetékességi területén az eladó vagy szolgáltató székhellyel rendelkezik,[80] a nemzeti bíróság már a saját illetékességének hivatalból történő vizsgálata keretében is vizsgálhatja, anélkül hogy ehhez a felek részletes előterjesztése szükséges lenne. Ezt erősíti meg az alapügyben fennálló eljárásjogi helyzet is. Az iratanyagból kitűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság a tárgyalás kitűzését megelőzően észlelte, hogy az alperes lakóhelye nem a bíróság illetékességi területén található, hanem az alperes a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmét az általános szerződési feltételekre hivatkozva a székhelyéhez közeli bírósághoz nyújtotta be, és a kérdést előterjesztő bíróságban kételyek merültek fel a kérdéses szerződési feltételt illetően. Ezzel a kérdést előterjesztő bíróság végül is azt sugallja, hogy a bírósági illetékességi kikötés tisztességtelen jellegének gyanúja áll fenn.

113. Ugyanakkor főszabály szerint a nem bírósági illetékességi kikötéseket, hanem a szerződésből származó érdemi kötelezettségeket érintő esetekben is feltételezhető, hogy a nemzeti bíróság a fogyasztói szerződésből – mint az érvényesített igényt érintő fontos bizonyítékból – legalább egy példányban részesül. Ezzel pedig a Pannon-ügyben hozott ítélet értelmében vett, a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékeléséhez szükséges „ténybeli és jogi elemek” máris rendelkezésre állnak. A nemzeti bíróságnak így lehetősége lenne arra, hogy a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének hivatalból történő vizsgálatára vonatkozó kötelezettségének eleget tegyen. A nemzeti bíróság tehát feltételezhetően számos esetben nem ütközik különösebb gyakorlati nehézségekbe. Ez azonban nem zárja ki, hogy a gyakorlatban létezhetnek olyan szerződési feltételek, amelyeknek a tisztességtelen jellegét csak átfogó vizsgálatot követően lehet megállapítani. Ez azonban – amint a fentiekben már

80 – Lásd a fenti 43. lábjegyzetben hivatkozott Oceano Grupo ügyben hozott ítélet 21–24. pontját. A Bíróság e pontokban megállapította, hogy az olyan bírósági illetékességi kikötés, amely a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti szerződés részévé vált, anélkül hogy azt egyedileg megtárgyalták volna, és amely annak a bíróságnak a kizárólagos illetékességét köti ki, amelynek illetékességi területén az eladó vagy a szolgáltató székhellyel rendelkezik, az irányelv 3. cikke értelmében tisztességtelennek minősül, mivel a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára. A Bíróság álláspontja szerint ugyanis az ilyen bírósági illetékességi kikötés a fogyasztót arra kényszeríti, hogy olyan bíróság kizárólagos illetékességét ismerje el, amely a lakóhelyétől esetleg távol található, ami megnehezítheti a bíróság előtti megjelenését. A kis pertárgyértékű jogviták esetében a fogyasztónak a bíróság előtti megjelenést érintő kiadásai visszatartó erejűnek bizonyulhatnak, és visszatarthatják a fogyasztót attól, hogy eljárást indítson, vagy hogy egyáltalán védekezzen. A Bíróság álláspontja szerint ezért az ilyen feltétel az irányelv melléklete 1. pontjának q) alpontjában felsorolt olyan feltételek közé tartozik, amelyek arra irányulnak, vagy azzal a következménnyel járnak, hogy a fogyasztó számára a bírósági jogorvoslat lehetetlenné válik vagy megnehezedik. Ezzel szemben az ilyen feltétel az eladó vagy a szolgáltató számára lehetővé teszi, hogy a szakmai tevékenységéhez kapcsolódó valamennyi jogvitát azon bíróság előtt összesítse, amelynek az illetékességi területén a székhelye található, amely a szervezeti képviseletét is megkönnyíti, és az ezzel összefüggő költségeit is csökkenti. Ezt az álláspontot osztja Poissonnier, G., hivatkozás a fenti 76. lábjegyzetben, 2313. o. Osztovits, A. és Nemessányi, Z., hivatkozás a fenti 70. lábjegyzetben, 23. o., álláspontja szerint a magyar joggyakorlat évek óta nem fogadja el ezt az ítélkezési gyakorlatot. Ellenkezőleg, a mai napig az a szokás, hogy az eladó vagy a szolgáltató az általános szerződési feltételei közé felvesz egy bírósági illetékességi kikötést, amely szerint a felek azon bíróság kizárólagos illetékességében állapodnak meg, amelynek az illetékességi területén az eladó vagy a szolgáltató székhelye található, vagy – ami még gyakrabban előfordul – amely a székhelyhez a legközelebb található.

megállapítottam – erre vonatkozó közösségi jogi kötelezettség hiányában csak a nemzeti eljárásjog alapján lehetséges.

114. Az egyenértékűség és a hatékony érvényesülés már említett elvei[81] nem követelik meg a nemzeti bíróság vizsgálati kötelezettségének az elismerését. Az egyenértékűség elvének a konkrét ügyben való tiszteletben tartását illetően úgy tűnik, hogy a nemzeti bíróságot a csak belső jogot érintő eljárás keretében nem illeti meg nagyobb hatáskör, mint az olyan eljárás keretében, amelynek a polgárokat a 93/13 irányelv alapján megillető jogok védelmét kell biztosítania. E tekintetben nem állapítható meg az egyenértékűség elvének sérelme. Ugyancsak nem állapítható meg, hogy a 93/13 irányelv által biztosított jogok gyakorlása gyakorlatilag lehetetlenné válna, vagy aránytalanul megnehezedne. Éppen a fentebb kifejtett érvelés[82] mutatja, hogy a bírósági vizsgálat kötelezettségének a tagállami jogban fennálló hiánya nem akadályozza meg szükségszerűen a nemzeti bíróságot abban, hogy a saját illetékességének a hivatalból történő vizsgálata során vagy a felek előterjesztett érvei alapján beszerezze a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékeléséhez szükséges ténybeli és jogi elemeket. A vizsgálati kötelezettség e hiánya abban sem akadályozza meg a nemzeti bíróságot, hogy az aktív pervezetés keretében a tényállást és a perbeli viszonyt ténybeli és jogi szempontból a felekkel a szükséges mértékben megvitassa, és kérdéseket tegyen fel.[83] Amennyiben a nemzeti jog előír ilyen pervezetési kötelezettséget, a nemzeti bíróságnak a feladata arról gondoskodni, hogy a felek valamennyi releváns tényről időben és teljességben nyilatkozzanak, és hogy különösen kiegészítsék a hivatkozott tényekre vonatkozó pontatlan adatokat, valamint előterjesszék a bizonyítékokat és az ügy szempontjából célszerű kérelmeket.[84] Mindezek alapján meg kell állapítani, hogy a nemzeti bíróság vizsgálati kötelezettségének hiánya nem minősül az egyenértékűség és a hatékony érvényesülés elve sérelmének.

81 – Lásd a jelen indítvány 67. pontját.

82 – Lásd a jelen indítvány 112. pontját.

83 – Herb, A., *Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationaler Zivilprozess*, Tübingen 2007., 232. o., az aktív pervezetést alkalmas eszköznek tartja arra, hogy a fogyasztók jogi érdekeit figyelembe lehessen venni.

84 – Amint Poissonnier, G., hivatkozás a fenti 76. lábjegyzetben, 2315. o., helyesen rámutat, a polgári ügyekben eljáró bíró mostanság nem érheti be „az ütéseket számláló, és az eljárás irányítását a felekre hagyó döntőbíró szerepével". A polgári bírónak igazgatóként és szabályozóként aktív szerepe van a polgári eljárásban. A fogyasztóvédelem területén a bírónak ellensúlyt kell képeznie, mely szerepnek a szabályok betartásáról való gondoskodásban kell állnia. Ez nem jelenti azt, hogy valamelyik félt kell pártfogolnia. Ellenkezőleg, a bírónak a törvény szolgálatában kell állnia. A fogyasztóvédelmi jog kettős funkciója abban áll, hogy a fogyasztókat védeni kell, és elő kell segíteni az etikus piaci magatartást. E kettős célkitűzés a bíró szerepét némiképp megváltoztatta és gazdagította. A bírónak biztosítania kell, hogy a törvény célját tiszteletben tartsák, és azt hatékony módon alkalmazzák.

115. El kell ismerni, hogy a hatékony bírói jogvédelem általános közösségi jogi elve megköveteli a tagállamoktól, hogy az uniós polgárok számára olyan jogorvoslati lehetőségeket biztosítsanak, amelyek útján a közösségi jog által számukra biztosított jogokat bírói úton érvényesíteni tudják. A jogok bírói úton való érvényesítésének a lehetősége a jogosult számára alapvető jelentőségű, mivel e lehetőség határozza meg a jogosultat megillető jogi helyzet gyakorlati értékét. Ebből azonban nem következik, hogy a közösségi jog megkövetelné a polgári eljárásban alkalmazott, a felek kérelméhez való kötöttségre vonatkozó elvnek a feladását, és ahelyett a nyomozóelv alkalmazását. Az ilyen követelmény a hatékony bírói jogvédelem célját messzemenően meghaladná, és ezért ellentétes lenne az arányosság közösségi jogi elvével.[85] A hatékony bírói jogvédelem elve csak azt követeli meg, hogy a tagállamok meghozzák a megfelelő intézkedéseket a magánszemélyek attól való megfelelő védelme érdekében, hogy a közösségi jog által biztosított jogaik a szükséges eljárási cselekmények és eljárási módok ismeretének hiánya miatt sérüljenek. Az eszközök megválasztásában a tagállamok mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek. A felek védelme tekintetében megfelelő, és ugyanakkor a tagállami eljárási autonómia szempontjából kevésbé korlátozó eszközt jelenthet például az ügyvédi képviselet lehetősége, valamint hosszú és bonyolult bírósági eljárások esetén ennek kötelező jellege (az eljárási költségek alóli mentességgel kombinálva), a bíróságnak az eljárás keretében fennálló tájékoztatási, kikérdezési és felvilágosítási kötelezettsége, valamint a már említett bírói pervezetési kötelezettség.[86]

## 4. Következtetés

116. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésre mindezek alapján azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelvet úgy kell értelmezni, hogy a szerződési feltétel tisztességtelenségének esetleges fennállását észlelő nemzeti bíróságot nem kötelezi arra, hogy hivatalból vizsgálatot folytasson az ennek értékeléséhez szükséges ténybeli és jogi elemek megállapítása céljából abban az esetben, ha a nemzeti eljárásjog az ilyen vizsgálatot csak a felek kérelmére teszi lehetővé, és a felek nem terjesztettek elő erre vonatkozó kérelmet.

85 – Ebben az értelemben lásd Herb, A., hivatkozás a fenti 83. lábjegyzetben, 231. és azt követő oldalakat.

86 – Lásd a jelen indítvány 114. pontját.

## VII – Végkövetkeztetések

117. A fenti megfontolások alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság által előzetes döntéshozatal céljából előterjesztett kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

„1. Sem a Bíróság alapokmányának 23. cikkéből, sem pedig a közösségi jog egyéb rendelkezéseiből nem következik olyan jogi előírás, amellyel ellentétes lenne az olyan nemzeti eljárásjogi szabályozás, amely a nemzeti bíróságot arra kötelezi, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét a Bíróságnak való megküldéssel egyidejűleg tájékoztatás céljából továbbítsa az igazságügyi minisztériumnak is.

2. A Bíróság az EK 234. cikk alapján hatáskörrel rendelkezik a »tisztességtelen feltétel« a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szabályozott fogalmának, valamint az irányelv mellékletében felsorolt feltételeknek az értelmezésére is.

3. Az ilyen értelmezés iránti előzetes döntéshozatali kérelem – a fogyasztói jogoknak a 93/13/EGK irányelvben biztosított szintjének minden tagállamra kiterjedő egységes érvényesülése érdekében – irányulhat arra, hogy a nemzeti bíróság milyen szempontokat vegyen vagy vehet figyelembe az irányelvben rögzített általános szempontoknak valamely egyedi szerződési feltételre történő alkalmazása esetén.

4. A 93/13 irányelvet úgy kell értelmezni, hogy a szerződési feltétel tisztességtelenségének esetleges fennállását észlelő nemzeti bíróságot nem kötelezi arra, hogy hivatalból vizsgálatot folytasson az ennek értékeléséhez szükséges ténybeli és jogi elemek megállapítása céljából abban az esetben, ha a nemzeti eljárásjog az ilyen vizsgálatot csak a felek kérelmére teszi lehetővé, és a felek nem terjesztettek elő erre vonatkozó kérelmet."